

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI**

**Filozofická fakulta**

Katedra asijských studií

**BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE**

**Vývoj českého zájmu o vzdálené Japonsko – se zaměřením na  
přelom 19. a 20. století**

The Development of Japanese Studies in the Czech Lands – With a  
Focus on the Turn of the 19<sup>th</sup> and 20<sup>th</sup> Century

**OLOMOUC 2008 Tereza Procházková**

**Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ivona Barešová, PhD.**

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a uvedla veškeré použité prameny a literaturu.

Olomouc, 30. 6. 2008

## ANOTACE:

Jméno autora: Procházková Tereza  
Jméno fakulty – katedry: Filozofická fakulta – Katedra asijských studií  
Název práce: Vývoj českého zájmu o vzdálené Japonsko – se zaměřením na přelom 19. a 20. století / The Development of Japanese Studies in the Czech Lands – With a Focus on the Turn of the 19<sup>th</sup> and 20<sup>th</sup> Century

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Ivona Barešová, PhD.

Počet znaků: 94 602

Počet titulů použitých

pramenů a literatury: 31

Klíčová slova: japanologie, japanolog, japanofil, křesťanství, Marco Polo, cestopis, žaponérie, Joe Hloucha, B. M. Eliášová, Josef Kořenský, Alois Svojsík, Jan Havlasa, Vlasta Hilská, Náprstkovo muzeum Zámek Zbraslav, sbírky japonského umění

Náplní této práce bylo podat souhrnný přehled o vývoji českého zájmu o Japonsko, který pak vedl k ustanovení oboru japanologie v Čechách. Práce je rozdělena do určitých časových etap podle toho, v jaké podobě a míře zprávy o Japonsku pronikaly do českých zemí. Jednotlivé kapitoly jsou psány na pozadí dějin Japonska a srovnávány se situací v Evropě pro lepší orientaci. Jsou zde zmíněny přední osobnosti české orientalistiky, jména cestovatelů a lidí, kteří v Japonsku pobývali a nějakým způsobem přispěli k přiblížení Japonka českým zemím. Práce je zaměřena hlavně na osobnosti žijící na konci 19. a začátkem 20. století, protože díky nim se o studium dějin, historie a umění Japonska začal zajímat širší okruh čtenářů. Japanologové působící po druhé světové válce jsou zmíněni jen okrajově v rámci ustanovení oboru japanologie v 50. letech 20. století..

Na tomto místě bych chtěla poděkovat své vedoucí práce Mgr. Ivoně Barešové, PhD. za trpělivost, ochotu a čas, který i přes své velké pracovní vytížení dokázala věnovat mé práci a dovést ji tak až do konce.

## OBSAH:

|                                                                                  |    |
|----------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. VŠEOBECNÝ ÚVOD .....                                                          | 6  |
| 1.1. Vymezení termínu japanologie .....                                          | 7  |
| 2. PRVNÍ STYKY S EVROPU .....                                                    | 8  |
| 2.1 Marco Polo .....                                                             | 10 |
| 2.2 Šíření křesťanství v Japonsku.....                                           | 11 |
| 2.2.1 František Xaverský.....                                                    | 11 |
| 2.2.2 Vliv Západu na Japonsko v 16. století .....                                | 14 |
| 2.3 První zmínky o Japonsku v českých zemích prostřednictvím jezuitů.....        | 15 |
| 3 JAPONSKO SE OTEVÍRÁ SVĚTU (POL. 19. STOLETÍ – ZAČ. 20. STOLETÍ).....           | 16 |
| 3.1 Japonsko jako samostatné heslo v českých naučných slovnících .....           | 18 |
| 3.2 První cestopisy – Kořenský, Svojsík, Havlasa .....                           | 20 |
| 3.2.1 První přímé kontakty Japonska a českých zemí.....                          | 20 |
| 3.2.2 Cestopisná literatura .....                                                | 22 |
| 3.2.3 Josef Kořenský .....                                                       | 23 |
| 3.2.4 Alois Svojsík .....                                                        | 25 |
| 3.2.5 Jan Havlasa.....                                                           | 29 |
| 3.4 Češi působící v Japonsku – Hora, Letzel a další .....                        | 31 |
| 3.4.1 Karel Jan Hora.....                                                        | 32 |
| 3.4.2 Jan Letzel.....                                                            | 33 |
| 3.4.3 Další Češi působící v Japonsku .....                                       | 35 |
| 4. ROZKVĚT ZÁJMU O JAPONSKO (ZAČÁTEK 20. STOL. – OBDOBÍ MEZI DVĚMA VÁLKAMI)..... | 36 |
| 4.1 B. M. Eliášová - první česká nezávislá cestovatelka.....                     | 36 |
| 4.2 Joe Hloucha .....                                                            | 41 |
| 4.4 „Žaponérie“ – (ne)skutečné příběhy.....                                      | 46 |
| 5. FORMOVÁNÍ OBORU JAPANOLOGIE .....                                             | 47 |
| 5.1 Japanologie na Filozofické fakultě UK Praha – .....                          | 48 |
| 5.1.1 Vlasta Hilská .....                                                        | 48 |
| 5.1.2 Další japanologové - generace 60. a 70. let.....                           | 49 |
| 5.2 Sbírka asijského umění na zámku Zbraslav .....                               | 50 |
| 5.3 Náprstkovo muzeum .....                                                      | 50 |
| 6 ZÁVĚR.....                                                                     | 52 |
| SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY:.....                                                | 55 |

# 1. VŠEOBECNÝ ÚVOD

Japonsko je zemí, která má po celém světě své milovníky a obdivovatele. Pro většinu z nich se stala tato ostrovní země opravdovou vášní nejen pro své tisícileté kulturní bohatství, ale i pro současnou vyspělou technologii v řadě oborů lidské činnosti. Nelze opomenout ani vynikající kulinářské umění s dlouholetou tradicí. Jsou tu však tací, kteří si oblast zkoumání Japonska vzali natolik za své, že si je zvolili jako své povolání a zájem dohromady.

Také v České republice začíná vzrůstat počet mladých lidí, kterým moderní doba přiblížila japonskou kulturu, a to hlavně hudbu, mangu či anime natolik, že právě z toho důvodu se pro studium japonského jazyka rozhodnou. Nesmíme však opomenout ani ty, kteří fascinováni japonskou kulturou konce 19. století, kdy Japonsko vystoupilo ze své izolace a bylo připraveno přijímat nové vlivy a navazovat styky s ostatními státy, přiváželi do Čech umělecké a etnografické předměty a dali tak základ prvním asijským sbírkám. Právě díky těmto cestovatelům, japanofilům a orientalistům obecně se v Čechách zkoumání Japonska ustanovilo jako vědní obor a široká veřejnost tak získávala hlubší poznatky o vzdáleném Japonsku.<sup>1</sup> Postupně vznikaly první slovníky a učebnice, japonština se začala vyučovat nejdříve na Karlově univerzitě v Praze, postupně také v Olomouci na Palackého univerzitě, jazykové školy začaly zahrnovat do svých nabídek její výuku a vůbec celá kultura a prostředí Japonska se stává čím dál tím víc dostupnější. Díky japanoložkám jako jsou např. profesorka Alice Kraemerová nebo Vlasta Winkelhöferová, vycházejí neustále nové publikace nejen o Japonsku samém, ale i o osobnostech, které jako první přivážejí do Čech nové poznatky a umělecké předměty, jež by jinak upadly v zapomnění.

Tato práce si klade za cíl podat přehled o vývoji tohoto českého zájmu, a to od první zmínky Marca Pola o Japonsku v jeho cestopise *Milion*, přes kusé zprávy misionářů, prvních cestovatelů, až do doby po druhé světové válce, tzv. počátky moderní orientalistiky. Hluběji zde bude rozebrána úloha cestopisné literatury, postava předního českého japanofila Joe Hlouchy a první české nezávislé cestovatelky Barbory Markéty Eliášové. Protože většina

---

<sup>1</sup> Je třeba definovat rozdíl mezi použitím výrazu japanolog a japanofil. Japanofil je v zásadě člověk, který se studiu ať už samotného japonského jazyka, umění nebo historie věnuje dobrovolně mimo univerzitu. K japanofilům tak řadíme i osobnosti, které se zabývaly zkoumáním Japonska před druhou světovou válku, tedy v době než se japonština začala vyučovat na Karlově univerzitě jako samostatný vědní obor a než tak zkoumání Japonska nabylo samostatného pojmu japanologie. Japanologové jsou lidé, kteří tento obor měli možnost vystudovat a věnují se ať už výuce na příslušných katedrách, činnosti překladatelské nebo vědecké.

japanologů generace 60. a 70. let je stále aktivně činná a tito lidé jsou odborníky ve své profesi, nedovolím si jejich práci a činnost hlouběji rozebírat. Jejich jména však budou pro přehlednost zmíněna. Tato práce tak končí právě ustanovením oboru japanologie v 50. letech 20. století.

## 1.1. Vymezení termínu japanologie

Pojem japanologie je v Čechách poměrně mladým termínem. Ve slovníku cizích slov se tak můžeme obecně dočíst, co pojem japanologie znamená: „Obor zabývající se jazykem, historií a kulturou japonského národa.“<sup>2</sup> Samotná katedra japanologie se v Čechách začala formovat až po druhé světové válce mezi léty 1947 až 1950, proto budu tento termín používat v souvislosti s osobami působícími v oblasti japonské kultury a jazyka až po tomto období. Předchozí období je obdobím prvních cestopisů, žaponérií a vlastně všech těch osobností, které měly k Japonsku a jeho lidu vřelý vztah, které se snažily přiblížit naší zemi vzdálenou zem japonskou, pro Čechy v té době neznámou a exotickou. Na základě jejich poznatků a četných sbírek japonského umění se v Čechách mohly začít formovat počátky profesionální orientalistiky, které spadají do prvních let Československé republiky. Za jednoho z největších japanofilů a mecenášů japonských sbírek je považován Joe Hloucha, cestovatel, sběratel a autor žaponérií, který tak položil spolu s dalšími např. Josefem Kořenským či Janem Havlasou, základ japonským studiím v českých zemích.<sup>3</sup>

Velký podíl na založení japanologie jako samostatného vědního oboru měla Vlasta Novotná (později Průšková, Hilská), která nejdříve přednášela externě na nově založeném oboru japanologie a roku 1960, kdy byla orientalistická pracoviště na Filozofické fakultě UK sloučena do jedné katedry, se stala její vedoucí.

Termín japanologie budu proto používat v souvislosti s osobami, které se zkoumání Japonska věnovaly jako vědnímu oboru v rámci ustanovení katedry japanologie na UK a s těmi osobami – japanology, kteří tento obor vystudovali nebo studují.

---

<sup>2</sup> Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu. *Slovník cizích slov*. Praha: Baronet, 2005. s. 160.

<sup>3</sup> Slovník cizích slov pod pojmem japonerie/japonerie či žaponerie/žaponerie uvádí tento výklad: výtvarné dílo japonského původu; exotická móda napodobení japonských motivů a uměleckých podnětů. V případě osobností jako byl Joe Hloucha nebo Jan Havlasa šlo o napodobení japonských motivů v oblasti literární. Vznikaly tak romány s japonskou tematikou, odehrávající se v Japonsku, plná japanismů a mnohdy doplněná o ilustrace v japonském stylu. Tyto příběhy jsou smyšlené a mnohdy je autoři psali i bez toho, aniž by Japonsko navštívili.

## 2. PRVNÍ STYKY S EVROPU

První zmínky o Japonsku v evropské literatuře pocházejí z cestopisného deníku Marca Pola *Milion*. Není prokazatelně doloženo, zda Marco Polo Japonsko skutečně navštívil, obecně se však tato zmínka o zemi zvané Zipangu považuje v Evropě za první jako takovou.

Můžeme říct, že až v 16. století se do Evropy dostávají o Japonsku ucelenější zprávy, a to hlavně díky zámořským objevům a misionářům, kteří přijížděli do Japonska šířit křesťanství. Přední úlohu v tomto směru sehráli Portugalci. Zahánání obrovským tajfunem tak v roce 1542 poprvé přistáli u japonských břehů. Do té doby zůstávalo Japonsko zcela mimo zámořské trasy. O tři roky později už Portugalci přijíždějí cíleně se zbožím, které se stalo atraktivní hlavně pro feudální šlechtice *daimjó*.<sup>4</sup> Ti pak začínají podporovat křesťanství, protože je to pro ně nejlepší způsob, jak se dostat k novému zboží, především pak ke střelným zbraním. V druhé polovině 16. století vyvolaly zprávy o Japonsku v Evropě natolik živý zájem, že po další desetiletí, kdy Japonsko ještě zůstávalo otevřenou zemí, sem přijíždělo mnoho obchodníků a také misionářů. Díky nim, jejich dopisům a cestovním zápiskům nám zůstaly dochovány autentické informace o této ostrovní zemi.

Když roku 1549 přijíždí na misijní činnost František Xaverský do přístavu Kagošima, Japonci jsou učarováni množstvím věcí, které s sebou loď přiváží. Obdivují nádherné látky nebo pro ně dosud neznámá zvířata. Díky tomu pak František Xaverský ještě spolu s dalšími španělskými jezuitami dostává povolení od sacumského knížete k šíření křesťanství.<sup>5</sup> Misionářství bylo v tomto období spojeno především s obchodem, proto bylo přijímáno kladně hlavně v knížectvích, které měly přístavy na Kjúšú. Nejlépe se dařilo obchodu s Portugalci, Španěly a Holanďany. „Od Portugalců Japonci kupovali vlněné látky, sklo, pušky, náboje, prach, od Číňanů hedvábí, léky, brokáty, jehly, porculán, koberce, obrazy. Některé z těchto věcí kupovali také od Holanďanů. Obchodní zisky měly rozhodně převahu

---

<sup>4</sup> Tak byli nazýváni feudální páni v období válčících knížectví, tj. v 15. a 16. století. Moc šógunů v tomto období poklesla natolik, že jednotlivá knížectví se mohla v podstatě osamostatnit. Knížata podléhala císaři a šógunovi, ale v praxi si počínala v zásadě nezávisle, takže měla svou armádu, své vazaly i své zákony. Mezi sebou pak jednotlivá knížectví vedla války hlavně pro rozšíření svého území.

<sup>5</sup> Knížectví Sacuma se nacházelo na jihu Kjúšú. V 16. století navazovalo živé styky s cizinci, v polovině 19. století pak sehrálo spolu s knížectvím Čóšú ústřední roli při pádu tokugawského šógunátu.

nad šířením katolictví.“<sup>6</sup> Styky se Západem však měly rozhodující vliv na japonskou kulturu a každodenní život Japonců.

Koncem 16. století však tyto kontakty se Západem postupně končí, a to v důsledku sjednocení Japonska třemi nejsilnějšími vojevůdci té doby Odou Nobunagou, Tojotomi Hidejošim a Iejasu Tokugawou. Nobunaga se šíření křesťanství nebránil, naopak byl mu nakloněn, hlavně kvůli výhodám vzájemného obchodu mezi Japonskem a Západem, také však proto, že neuznával a nedůvěřoval buddhistickým sektám. Hidejoši ze začátku nechával křesťanským misionářům celkem volnou ruku, později se však začal obávat, že by v řadách velitelů jeho vojsk, kteří se nechali pokřtít, mohla vzniknout opozice proti jemu samému. I když se snažil zbavit misionářů a jejich vlivu na politiku Japonska, nemohl si dovolit znepřátelit si rody, které se západními mocnostmi obchodovaly. Záleželo mu hlavně na dobrých stycích s Portugalci, protože díky nim mohlo Japonsko obchodovat s Čínou, s níž se Hidejošimu nepodařilo navázat obchodní kontakty, a tak byly zrušeny jen některé katolické kostely, ale jezuité z Japonska neodešli.

Iejasu Tokugawa, třetí z velkých sjednotitelů Japonska, si počínal s otázkou cizích vlivů vcelku opatrně. Po bitvě u Sekigahary dal sice popravít Hidejošiho katolické stoupence, ale jeho politika nebyla nijak zvlášť zaměřena proti křesťanům.<sup>7</sup> V některých oblastech byli katolíci tolerováni, jinde se s nimi zacházelo špatně, a byli dokonce i popravováni. Iejasu se začal křesťanství obávat po té, co navázal kontakt s Angličanem Willem Adamsem, od kterého se dozvěděl, že v Evropě mezi sebou křesťané bojují a ve své víře nejsou jednotni. Začal proto proti křesťanům podnikat razantní opatření a v letech 1606 až 1613 vydal několik protikřesťanských nařízení. Ve svém počínání byl však natolik opatrný, že potrestáni byli hlavně japonští křesťané, nikoli cizinci. Po Iejasově smrti začalo pravé pronásledování křesťanů, jakéhokoliv rozdílu. „Roku 1635 bylo Japonsko prohlášeno uzavřenou zemí a téměř dokonale odříznuto od světa. Žádný Japonec nesměl pod trestem smrti svou zemi opustit a z cizinců směli kromě Číňanů jen Holanďané nadále udržovat omezené kontakty prostřednictvím malého umělého ostrůvku Dedžima v nagasackém přístavu, kde byla

---

<sup>6</sup> HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1953. s. 150.

<sup>7</sup> Bitva u Sekigahary se odehrála 20. října roku 1600. Tím bylo sjednocení Japonska dokončeno a moc tak přešla do rukou rodu Tokugawa. Následující období bývá nazýváno buď podle tokugawského rodu nebo podle jejich sídelního města Edo. S nástupem Tokugawů Japonsko vstupuje do období izolace, která končí až rokem 1868 restaurací Meidži.

vybudována holandská faktorie.“<sup>8</sup> Proto se Holandsko stalo zemí s nejdelší japanologickou tradicí a první fundované knihy o Japonsku napsali holandští vzdělanci.

Japonsko vystoupilo ze své izolace roku 1868 restaurací Meidži. Bylo tak znovu otevřeno světu a připraveno přijímat nové vlivy. V Evropě bylo otevření se Japonska přijato s nadšením. Konec 19. století tak představoval éru rozkvětu cestopisů o Japonsku, začala se formovat první japanologická centra a celé období bylo protknuto módou přebírání japonských vzorů.

## 2.1 Marco Polo

Ve 13. století byla Evropa vzrušena zprávami benátského kupce Marca Pola o Kitajské říši, která oplývá zlatem a neuvěřitelným bohatstvím. Marco Polo se určitou zdržoval na Kublajchánově dvoře, ale z jeho zápisků je zřejmé, že v Japonsku nikdy nepobýval. Popsal tuto říši příliš nadnesenými slovy a my se můžeme domnívat, že informace o Japonsku získal zřejmě prostřednictvím někoho jiného.

Z Naučného slovníku vydaného roku 1886 se pod heslem Japon/Japan můžeme mimo jiné dočíst o tom, že prvním Evropanem, který podal zmínku o Japonsku byl Marco Polo. „První zprávu o Japanu přinesl do Evropy Marko Polo, který se ve svém cestopise psaném r. 1298, zmiňuje o něm pod jménem Zipangu. Pravit': „Obyvatelé jsou barvy světlé, vzdělaní ve svém způsobu. Náboženství jejich jest modlářské. Nejsouce odvislí od žádné cizí moci žijí pod vládou svých vlastních králů. Zlata mají v největší hojnosti a bohatství jejich jest nevyčerpatelné, poněvadž král nedá ho vyvážet ze země, málo kupců navštěvuje ty krajiny, aniž přichází tam mnoho lidí odjinud.“<sup>9</sup>

Vlasta Hilská ve svých *Dějínách a kultuře japonského lidu* uvádí podobné znění Polova textu a ještě doplňuje: „Řeknu vám podivuhodnou věc o paláci pána onoho ostrova. Vězte tedy, že má veliký palác, který je zcela pokryt jemným zlatem, právě tak jako naše ostrovy jsou zcela pokryty olovem, že sotva by kdo mohl odhadnout jeho cenu. Mimo to všechno dláždění v paláci a podlahy jeho komnat jsou zcela ze zlatých plátů, které jsou jako kamenné desky, dobře na dva prsty tlusté, a okna také jsou ze zlata, takže nádhera toho

---

<sup>8</sup> BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. Praha: Panorama, 1987. s 10.

<sup>9</sup> MALÝ, Jakub. **Japan/Japon**. RIEGER, F. L. *Slovník naučný: Díl čtvrtý*. Praha: nákladem knihkupectví I.L. Kobra, 1886. s. 184.

paláce se vymyká všem představám. Mají také hojnost perel, které jsou růžové, ale krásně veliké a kulaté, zcela tak drahé jako bílé.<sup>10</sup>

Ať už se Marco Polo do Japonska dostal nebo měl zprávy o Zipangu z druhé ruky, jisté je, že Evropa se poprvé dozvěděla o Japonsku díky jeho cestopisu. A byl to právě Polův *Milion*, který inspiroval Kryštofa Kolumba k cestě do Indie a dále pak do Japonska. Dílem osudu, těžkých přírodních podmínek však v roce 1497 dorazil k americkým břehům. Postava Marca Pola se tak stává nepostradatelnou osobností japanologických studií, protože právě jeho *Milionem* začíná většina cestopisů z konce 19. století, ale i těch soudobých. Zmiňují ho především publikace zabývající se japonskou historií, ale i kulturou. Marco Polo tak stále zůstává tím prvním Evropanem, který se o Japonsku, ať už jakkoliv pravdivým či nepravdivým způsobem, zmiňuje.

## 2.2 Šíření křesťanství v Japonsku

### 2.2.1 František Xaverský

Jen těžko můžeme říci, zda bylo pro Japonce křesťanství známé ještě před 16. stoletím, protože šíření křesťanství a první obchodní styky Japonska se Západem spolu velice úzce souvisí. Evropa měla sice určité spojení s Čínou, ale Japonsko, jako by bylo příliš vzdálené a nedosažitelné. Proto prvními Evropany, když se budeme přiklánět k teorii, že Marco Polo Japonsko nikdy sám nenavštívil, byli Portugalci, kteří se na pobřeží Japonska dostali roku 1542. Prvním misionářem, který přijel do těchto končin šířit křesťanství, byl František Xaverský. Z cestopisu Aloise Svojsíka se můžeme dočíst o jistém muži jménem Andžiro z Kagošimy (Vlasta Hilská tuto postavu uvádí pod jménem Handžiró), který na doporučení Portugalců Františka Xaverského vyhledal a přesvědčil ho, aby odešel hlásat křesťanství do Japonska.

„Teprve roku 1547 setkal se Andžiro s apoštolem v Malacce. Vyprávěl mu o Japonsku a jeho lidu tolik zajímavého, že svatý František ihned se rozhodl, že půjde do Japanu hlásat křesťanství. Andžiro se dvěma ještě krajany odebral se pak do jezuitské koleje v Goe i Indii, kde se dal pokřtiti; i tam povzbuzoval misionáře, aby jeli do Japonska zakládat nové misie. V dubnu 1549 vydal se svatý František se zmíněnými třemi Japonci a dvěma Portugalci, z nichž jeden byl řeholníkem, do Japonska. Výprava stihla v srpnu téhož roku Kagošimy, a během dvanáctiměsíčního svého pobytu v oné provincii pokřtil sv. František asi

---

<sup>10</sup> HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1953. s. 148.

150 domorodců. Za 26 měsíců svého pobytu v Japonsku přivedl do země církve katolické celkem asi tisíc nových vyznavačů.“<sup>11</sup>

Xaverský si při svém působení na Kjúšú uvědomoval, že šíření víry pouze na tomto ostrově nestačí, že by měl svou snahu obrátit na celé území této ostrovní země. Proto odešel do Jamaguči v západním Japonsku, kde měl rod Óuči vybudovaný honosný dvůr, který v mnohém předčil nejen dvůr císařův, ale i šógunův. Kníže Jošitaka Óuči si vzal Xaverského pod svou ochranu a přiměl ho k diskusi mezi ním a buddhistickými mnichy. I když výsledek nebyl pro Xaverského příliš lichotivý, mohl šířit křesťanství svobodně a Jošitaka mu dokonce poskytl jeden buddhistický klášter, kde mohl křesťanskou víru kázat. U císařského dvora už tak dobře nepochodil. Roku 1551 se sice vydal do Kjóta, aby císaře o křesťanské víře poučil, ale tou dobou bylo Kjóto zdevastované vleklými válkami a v podstatě tu císař ani šógun neměli žádnou moc. Sám Xaverský se k císaři nedostal, a tak roku 1552 Japonsko opouští.

Mnoho jezuitů však nadále pokračovalo v šíření křesťanství, a to hlavně v přístavních městech, protože, jak již bylo zmíněno, křesťanství a obchod šly v této době ruku v ruce. Jednotlivá knížectví, která mezi sebou vedla války, ani tak nezajímala křesťanská víra, jako snaha získat od příjíždějících Evropanů zboží a nové zkušenosti. Největší zájem byl pochopitelně o střelné zbraně a takové zboží, které bylo exotické a se kterým se dalo dál obchodovat. Svojsík k tomuto faktu dodává, že pro západní misionáře se zdáli být Japonci tak trochu materialisty. Víru v boha přijímali za svou hlavně z důvodu obchodu, později v 19. a 20. století také z důvodů jazykových. Svojsík poměrně výstižným způsobem uvádí, proč bylo křesťanství v Japonsku přijato jinak než v ostatních zemích, kde misionáři působili: „Rozšíření křesťanství v Japonsku naráží i na čistě ideové překážky. Japonci kotví dosud v ideovém světě zcela jiném, než jaký křesťanství předpokládá. Jako ve středověku odsuzování byli japonští křesťané například z toho důvodu, že zabíjejí a jedí krávy a býky, jichž nutně třeba jest ku vzdělávání půdy, tak i za dnešní doby posuzují Japonci křesťanství očima plnými predsudků. Japonec nedovede pochopiti učení o hříchu, jenž pro něho neexistuje. Dle učení křesťanského muž má opustiti otce a matku, a jíti za ženou. V Japonsku může opustiti ženu, ale nikdy ne otce a matku! Řek-li by misionář, že nutno Krista milovati více než otce a matku, pobouří tím veškeren cit svých japonských posluchačů, kteří odmalička slýchali, že otce a matku opustiti jest největším zlem na světě, a o mystickém následování Krista nemají potuchy. Jest tudíž jisto, že apoštolská práce misionářů

---

<sup>11</sup> SVOJSÍK, Alois *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. s. 196.

křesťanských v Japonsku jest daleko obtížnější, a výsledky této práce daleko pochybnější, než kdekoli jinde v krajích misijních.“<sup>12</sup>

Nesmíme však opomenout fakt, že mnoho Japonců, kteří přestoupili na křesťanskou víru a u ní setrvali, byli po uzavření země tvrdě pronásledováni. Po smrti prvního šóguna období Tokugawa Iejasua nastalo poměrně krátké období, kdy křesťané nebyli postihováni, ale nástupem druhého šóguna Hidetady se obavy z Evropanů a jejich křesťanské víry stále stupňovaly. Hidetada vydává nové edikty zaměřené proti křesťanství na základě zpráv, které se mu dostávají. Na tomto místě je nutné podotknout, že značnou vinu na těchto ediktech nesou západní mocnosti sami. Angličané, Portugalci, Španělé a Holanďané mezi sebou začali soupeřit o obchodní privilegia a navzájem na sebe donášet šógunovi, že ta a ta mocnost se chystá ovládnout Japonsko a rozšířit tak svá území. Edikty, které Hidetada vydal, znamenaly vyhnanství pro křesťanské kněze, ale také zákaz pro Japonce přijímat křesťankou víru. Za despotické vlády třetího šóguna Iemicua nabralo pronásledování křesťanů na intenzitě. Podezřívá je z toho, že chtějí za pomoci Španělů ovládnout Japonsko, a tak roku 1624 nařídil deportaci všech španělských kněží. Mnoho křesťanů bylo popraveno nebo krutě mučeno.

„Mezi rokem 1613 a 1626 podle misionářských pramenů bylo asi 750 poprav, ale mnoho tisíc lidí zahynulo ve vězení, ve vyhnanství nebo prostě hlady. Kolem roku 1625 pronásledování křesťanů dosáhlo vrcholu a byli téměř ve všech částech Japonska vyhlazeni až na malé vzdálené oblasti v provincii Kjúšú. Ale mnohem více než katolíků se šógunát bál vlastních lidí, róninů, rytířů bez pána, a různých dobrodruhů, kteří se stali velmi mocnými po celém Tichém oceánu.“<sup>13</sup> Rod Tokugawa se také právem obával stoupenců rodiny Hidejošiho a rodů, které nesouhlasily s jejich vládou.<sup>14</sup> Proto zostřoval nařízení k upevnění své moci. Roku 1636 byl vydán zákaz jakýchkoliv cest do ciziny, zákaz dovozu cizích knih a Japonsko se tak totálně odřízlo od ostatního světa. Tento zákaz křesťany pobouřil a vyvolal řadu nepokojů, které však byly potlačeny, a téměř všichni křesťané byli vyhlazeni. Přesto se

---

<sup>12</sup> SVOJSÍK, Alois *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. s. 205-206.

<sup>13</sup> HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1953. s. 164.

<sup>14</sup> Po smrti Hidejošiho v roce 1598 se měl stát dědicem jeho syn Hidejori. Mezi feudálními knížaty však byly tři strany, které soupeřily o moc, jedna pro Hidejošiho, další pro Iejasua Tokugawu a třetí neutrální. Roku 1600 bitvou u Sekigahary bylo rozhodnuto a vlády se ujal Iejasu. Vládu nad celou zemí získal roku 1614 dobytím střediska příznivců Hidejošiho – Ósaky. I po pádu Hidejošiho rodiny se však Tokugawové obávali vzpoury. Kromě přímých stoupenců Hidejošiho tu byly v západním Japonsku rody, které nikdy s vládou Tokugawů nesouhlasily. Tyto rody pak měly podíl na svržení Tokugawů roku 1867.

křesťanství v Japonsku do jisté míry udrželo po celé období tokugawské vlády až do jejího pádu v druhé polovině 19. století. „Některé katolické rodiny si vytvořily zvláštní systém *Onando Buppo*, tzv. tajné buddhistické obřady. V každé vesnici byl sekretář, který sledoval kalendář katolických svátků a křtitel. Tyto zbytky japonských křesťanů si přizpůsobily křesťanství domácí víře a nazývaly např. sv. Jana Křtitele „bohem vody“, svatého Františka „bohem větru“ a věřily mnohým pověrám.“<sup>15</sup>

### 2.2.2 Vliv Západu na Japonsko v 16. století

Jak již bylo zmíněno výše, styky se západem měly na japonskou civilizaci určitý vliv, který je patrný dodneška hlavně v jazykové oblasti. Do japonštiny se v tomto období dostalo mnoho nových slov, která v jazyce tak zdomácněla, že dnes jen málokdo ví, že jsou původu portugalského, španělského nebo holandského. Například japonské národní jídlo *tempura*, kousky kuřat nebo ryb obalované v mouce a smažené na prudkém ohni, je španělského původu. Také název *pan*, jak Japonci říkají chlebu, není původní, ale byl převzat z portugalštiny. Navíc tu zdomácnělo zboží jako např. tabák, melouny, brambory a samozřejmě střelné zbraně.

Velkým přínosem pro Japonsko se stal vynález knihtisku pomocí pohyblivých typů. V Japonsku byl sice knihtisk znám už v 8. století, ale tisklo se stejně jako v Číně pomocí dřevěných desek. Na Kjúšú katoličtí misionáři zřídili knihtiskárnu, kde překládaly cizojazyčné knihy do hovorové japonštiny. Tyto knihy byly sice psány japonštinou, ta však byla zaznamenána latinkou.

„Japonci podle nových poznatků, získaných od Portugalců, Španělů a Holanďanů, změnili svou válečnou taktiku – začali užívat pušek a stavět kolem zámků ochranné pevnostní valy, zdi kolem panských sídel, věže a citadely, jež sloužily obraně. To posílilo také rozdíly mezi jednotlivými třídami. Šlechta, samurajové, knížata se svými vasaly bydlili v opevněném zámku, kdežto měšťané a sedláci měli své byty venku za hradbami. Až do příchodu Portugalců japonská strava byla velmi jednoduchá a prostá. Obyčejně sestávala ze dvou jídel denně, z nichž hlavní byla nečištěná rýže. Kromě toho připravovali jídlo z ječmene, z bobů, pohanky. Neznali žito, sladké brambory, ani cukr. Místo cukru se užívalo sladké čajové listí nebo šťávy z kaki (tomele). Rovněž neznali tabák a cukroví. Ani v oblékání nebyl

---

<sup>15</sup> HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1953. s. 167.

zvláštní výběr látek. Šlechtici nosili šaty z hedvábí, obyčejní lidé a vojáci šaty z konopí. Dovozem zboží ze Západu nastali podstatné změny ve stravě i oblékání.“<sup>16</sup>

## 2.3 První zmínky o Japonsku v českých zemích prostřednictvím jezuitů

Překlad cestopisu Marca Pola *Milion* vyšel v českých zemích až někdy kolem roku 1400. Tak jako jinde v Evropě byl tento cestopis prvním dokladem toho, že za Čínou ještě něco leží. Od 16. století do poloviny 19. století přicházejí kusé zprávy o Japonsku především prostřednictvím jezuitů. „V 80. letech 16. století totiž u nás vyšly první knihy s japonskou tematikou. Byly to překlady misionářských listů, které pořídil jezuita Baltazar Hostounský a vydal roku 1581 v Litomyšli pod názvem HISTORIA VELMI UTĚŠENÁ A RADOSTNÁ O ROZŠÍŘENÍ VÍRY KŘESŤANSKÉ V VÝCHODNÍCH KRAJINÁCH /T. V JAPANU/. NYNÍ Z VALAŠSKÉ ŘEČI PŘELOŽENÁ A PRO POTĚŠENÍ VŠEM VĚRNÝM KŘESŤANUOM NA SVĚTLO VYDANÁ. Tato kniha je zřejmě nenávratně ztracená, zachoval se pouze třetí díl z roku 1585.“<sup>17</sup>

Díky olomouckému biskupovi Stanislavu Pavlovskému u nás vyšel nevelký spis o audienci japonského poselstva u papeže Řehoře XIII. roku 1585. Josef Kořenský ve svém cestopise *Po druhé v Žaponsku* o tom píše: „Pro nás Čechy je zvláště zajímavá písemná zpráva, pocházející již z konce 16. století a týkající se poselství žaponského, vyslaného prostřednictvím misionářů do Říma. ... O český překlad postaral se biskup olomoucký Stanislav Pavlovský a vydal jej svým nákladem pod názvem *Zpráva všeho toho, co se jest dalo v Římě, když jest největší v Bohu Otec a Pán, Pan Řehoř VIII. Papež slyšení dával poslům králů japonských 23. dne měsíce března, to jest před zvěstováním Panny Marie dívky čisté, léta 1585.*<sup>18</sup> Poselstvo bylo opět vysláno na popud jezuitů, kteří v Japonsku působili a v Evropě si tak zvyšovali svoji prestiž. Zpráva o tom, že u papeže bylo přijato poselstvo japonských jezuitů, se rozšířila téměř po celé Evropě. „V roce 1582 byli z nátlaku Jesuitů vysláni pokřtěnými daimjó z ostrova Kjúšú čtyři mladí jejich příbuzní – hoši od 15 do 18 let – k papeži Řehoři XIII., aby vyslovili svůj hold Svatému otci. ... Římsko-katolická církev se chtěla pochlubit svým novým triumfem na Dálném Východě: obrácením na římsko-katolickou víru mocných a vzdělaných japonských „králů“ (jak byli zvaní), právě v dobách,

---

<sup>16</sup> HILSKÁ, s. 150.

<sup>17</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 15.

<sup>18</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Japonsku*. Praha: J. Otto, 1910. s. 106.

kdy ve svaté římské říši, ve Francii, Anglii a Skandinavii se šířily bludy všeho druhu a moc církve upadala. ... Mezitím papež Řehoř XIII. Zemřel a jeho nástupce, Sixtu V., milostivě přijal pokřtěná japonská knížata; dopisy oddaných daimjó, které mu přineslo poselství s sebou, kázal uchovati v archivu vatikánském, kdež dosud si je může přecísti zvědavý badatel. Mladí Japonci políbili svědomitě nohu papežovu, poklonili se též španělskému králi Filipovi II. v El Escorialu a po osmiletém putování se vrátili domů s Jesuity, kteří za pomoci jiných bratří měli učiniti z Japonců totéž, co dokázali s mexickými a jihoamerickými Indiány: totiž odebrati jim království pozemské a dáti jim v náhradu království nebeské.“<sup>19</sup>

Z dalších kontaktů mezi Japonskem a českými zeměmi můžeme uvést misionáře působící v Japonsku na začátku 17. století. „Byl to například jezuita Spinola (r. 1622 popraven v Nagasaki), jediný syn hraběte Oktavia Spinoly, který byl královským podkoním císaře Rudolfa II. Také M. A. Beňovský (1746 - 1786), původem z nitranského kraje na Slovensku, má své místo v historii nejstarších čs.-japonských vztahů. Když uprchl z carského vyhnanství na Kamčatce, podařilo se mu v roce 1771 proniknout do Japonska. Pobýval v přístavech provincií Awa a Tosa na Šikoku a na území kjúšúského léna Sacuma. Řediteli holandské faktorie na Dedžimě zaslal několik německy psaných dopisů, které podepisoval exotickým, částečně pojaponštělým jménem, Aladar von Bengoro.“<sup>20</sup>

I v dalším období se zmínky o Japonsku v našich zemích objevují hlavně prostřednictvím jezuitů. Koncem 18. a v 19. století už to nejsou pouze zprávy misionářů, ale i učenců, kteří působili v holandské faktorii na umělém ostrůvku Dedžima.

### **3 JAPONSKO SE OTEVÍRÁ SVĚTU (POL. 19. STOLETÍ – ZAČ. 20. STOLETÍ)**

Ucelenější informace o Japonsku se v 19. století dostávaly do českých zemí prostřednictvím autorů jiných národností, kteří měli možnost pobývat ve službách nizozemské Východoindické společnosti. Ta měla svoji faktorii na Dedžimě v nagasackém zálivu a právě tam vznikaly první fundované knihy o této zajímavé zemi. Holanďané byli jediným evropským národem, který v období Tokugawa (1603 – 1867) mohl pokračovat v obchodu s Japonskem. Tento přístav byl ještě roku 1570 jen malou rybářskou vesnicí, ale na počátku 17. století se z něho stalo kvetoucí středisko obchodu Japonska se Západem. Zpočátku

---

<sup>19</sup> NYKL, A. R. *Věčné Japonsko*. Praha: Václav Petr, 1939. s. 150-151.

<sup>20</sup> BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč*. Praha: Panorama, 1987. s. 11.

spravovali přístav Portugalci, ale po jejich vyhnání ze země přešel pod kontrolu feudální vlády. V roce 1698 byla v Nagasaki zřízena obchodní komora Nagasaki Kaišó. Veškeré obchody tak probíhaly jejím prostřednictvím, aby měl šógunát kontrolu nad obchodem, lépe řečeno nad vývozem, protože se obával, že se z Japonska vyváží velké množství cenných věcí. I když komora Nagasaki Kaišó spadala pod kontrolu feudální vlády, fungovala vcelku nezávisle.

Mezi učenici, kteří tu působili, to byl například Engelbert Kaempfer, německý lékař a historik, který své poznatky shrnul do dvousvazkových dějin Japonska. Tato kniha byla přeložena do několika evropských jazyků a v 19. století se stala základním dílem, které podávalo překvapivě přesné informace o celém Japonsku.

Na přelomu 18. a 19. století, kdy se světové mocnosti snaží proniknout do Japonska a otevřít ho světu, vznikají první pokusy o studium japonštiny a japonské kultury na některých evropských univerzitách (Petrohrad, Paříž, Leiden). Také Japonci se začínají zajímat o evropské vědy a prostřednictvím tlumočnicků a obchodníků se snaží dozvědět co nejvíce o okolním světě a jeho fungování. Už začátkem 18. století osvícený šógun Jošimune povolil dovoz evropských a čínských knih. Bylo povoleno dovážet knihy přírodovědného obsahu, aby alespoň představitelé učenecckých kruhů získali představu o výsledcích *praktických věd*, k nimž dospěla Evropa. Potřebu získat přesnější znalosti o Západu si uvědomoval už Hakuseki<sup>21</sup>, který vyslýchal misionáře G. B. Siddotiho, jenž se pokusil tajně proniknout do Japonska a byl roku 1709 až do své smrti (1715) vězněn v Edu. Rozmluvy se Siddotim shrnul Hakuseki do díla *Poznámky o Západě*, které však nebylo zveřejněno.<sup>22</sup> Japonci studovali z holandských knih hlavně astronomii a lékařství. Jejich zájem se nadále prohluboval, a i když bylo studium evropských knih přístupné jen úzkému kruhu studentů, napomohlo k prolomení izolace Japonska. Otevření Japonska nemohl zastavit ani strach šógunových úředníků z „bílých d'áblů“, jak říkali cizincům, kteří by mohli ohrozit Japonsko jakýmsi vpádem. Je pochopitelné, že pro zemi, která žila přes dvě století v izolaci, byl nátlak ostatních mocností k otevření země poměrně zastrašující. Přirozená zvědavost Japonců a touha po nových věcech však byla silnější než strach, navíc stále více Japonců začalo pochybovat, zda zřízení, ve kterém žijí je, správné. Roku 1855 byl konečně otevřen ústav pro

---

<sup>21</sup> Hakuseki Arai (1657 – 1725) učenec, který působil jako osobní rádce dvou šógunů, byl vynikajícím znalcem konfuciánské filozofie a čínské a japonské historie. Kromě historických děl proslul také filologickými studiemi.

<sup>22</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. s. 287.

studium západních knih, kde se jako první jazyk začala vyučovat holandština. Z tohoto ústavu se později stala Císařská univerzita v Tokiu.

K otevření Japonska přispěly hlavně Spojené státy americké. V roce 1853 se u japonských břehů objevil americký komodor M. C. Perry a předal šógunátu dopis prezidenta USA, který žádal otevření přístavů pro obnovení lodních zásob a pro možnosti obchodu. O rok později si Perry přijíždí pro odpověď a obratnou politikou se mu podaří uzavřít smlouvu, která se stala vzorem pro podobné smlouvy s ostatními mocnostmi. 31. března 1854 byla podepsána smlouva, podle místa nazývaná Kanagawská, přesněji „o míru a přátelství“, v níž se Japonci mimo jiné zavázali, že otevřenou dva zcela nevýznamné a izolované přístavy, které však měly výhodnou strategickou polohu. Jednalo se o Šimodu na jižním cípu poloostrova Izu a Hakodate na Hokkaidó. Souhlasili rovněž s pobytem amerického konzula v Šimodě a slíbili dobře zacházet s americkými trosečníky. Smlouva také obsahovala doložku nejvyšších výhod tzv. garantuje-li Japonsko nějaká privilegia jiné zemi, tato automaticky platí i pro Spojené státy.<sup>23</sup> Šógunátní vláda samozřejmě narazila na kritiku ze strany radikálů, kteří se drželi hesla „ctít císaře a vyhnat barbary“. Projevem takového odporu pak byly četné násilnosti, které propukaly s příjezdem nových cizinců. K úplnému pádu šógunátu přispělo více faktorů. Na jedné straně tu byli radikálové stojící pevně za císařem, na druhé straně nespokojenost v nejširších vrstvách obyvatelstva, která přestávala věřit ve funkčnost dosavadního zřízení země. Rozhodující úlohu na pádu šógunátu měla dvě knížectví Čóćú a Sacuma. Od konce padesátých let se nespokojení samurajové shromažďovali v Kjótu s úmyslem svrhnout vládu. Roku 1867 šógun rezignuje s tím, že si chce ponechat moc v nové vládě, ale 3. ledna 1868 se mladí samurajové z pěti provincií zmocňují císaře a vyhláší restauraci jeho moci. Japonsko tak vstupuje do dějin novou etapou zvanou Meidži. Staré feudální Japonsko se tak začalo měnit na moderní demokratický stát.

### **3.1 Japonsko jako samostatné heslo v českých naučných slovnících**

Jak již bylo zmíněno výše, čeští vzdělanci 19. století čerpali znalosti o Japonsku z cizojazyčných spisů a knih. Proto už v první české encyklopedii, která vycházela od roku 1860, můžeme najít samostatný termín Japan/Japon. Jde o Slovník naučný, jehož redaktorem byl Dr. F. L. Rieger, spoluredaktorem II. – XI. dílu byl překladatel a spisovatel Jakub Malý

---

<sup>23</sup> REISCHAUER, E. O, CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*. Z angl. přel. David Lábus, Jan Sýkora. Praha: Lidové noviny, 2000. s. 123.

(1811 – 1885), který je také autorem textu o Japonsku. Japonsko je tu uváděno pod názvem Japan nebo Japon, hlavní město Japonska pak Jedo (Jeddo, Yeddo). Japonci jako národ jsou popsáni těmito slovy: „Povahy jsou čilé a těkavé, důvtipné, odvážlivé, dobrodružné, přímé, šlechetné, hostinné. Chvála, jakou druhdy svat. František Xaver, jenž tam byl misionářem, uděloval povaze Japonců, potvrzovaný jest ode všech pozdějších cestovatelů, kteří zem tuto navštívili; všickni vyhlásují je za lid upřímný, ctnostný, obzvláště pak v přátelství vytrvalý.“<sup>24</sup> Ve vydání z roku 1865 Jakub Malý zmiňuje stupňující se krizi šógunátní vlády a dodává, že se připravuje státní převrat. K těmto zprávám tu byly navíc shrnuty základní zeměpisné a historické informace, které odpovídaly tehdejší znalostem Evropanů v době, kdy Japonsko jako země stále zůstávalo v izolaci.

V roce 1898 vychází třináctý díl Ottova slovníku naučného – ilustrované encyklopedie obecných vědomostí, jehož nakladatelem a vydavatelem je J. Otto. Tento slovník používá výrazu „Japan“, z toho utvořené přídavné jméno je potom „japonský“ (např. „japonské ostrovy“) a obyvatele ostrovů nazývá „Japanci“. Ottův slovník je dokladem toho, jak se u nás poznávání Japonska prohlubovalo a upřesňovalo. „Vedle poznatků přejímaných ze zahraniční literatury, jíž rychle přibývalo, se při zpracování tohoto hesla uplatnily také výsledky českého orientalistického bádání. Je to patrné zejména v důkladně vypracovaných statích Jazyk japonský, Písmo, Literatura, Japonské umění, jejichž autorem byl orientalista širokých zájmů, který se u nás jako první věnoval vědecky problematice Dálného východu, profesor Rudolf Dvořák (1860 – 1920).“<sup>25</sup>

Jak je patrné z naučného slovníku doktora Riegra, nejdříve se používalo formy *Japan*, která ukazuje na vliv angličtiny a němčiny. Vliv francouzštiny je zase patrný z formy *Žaponsko*. V desátém svazku Nového ilustrovaného slovníku naučného, vydaného nakladatelstvím Gutenberg v Praze roku 1931, se již objevuje nám známé heslo Japonsko. „Výraz Japonsko se však začal formovat mnohem dřív, a to už v letech Rusko-japonské války (1904 – 1905). Už v prvním čtvrtletí roku 1904 přešly velké české listy na formu *Japonsko*, dosud alternující v novinových zprávách s podobou *Japansko*. Japonsko s odvozeninami japonský, Japonec byly posléze přijaty jako název definitivní. Působil tu zřejmě vliv ruštiny, neboť z ruského tisku byla přebírána valná část zpráv z bojiště.“<sup>26</sup> I po

<sup>24</sup> MALÝ, Jakub. **Japan/Japon**. RIEGER, F. L. *Slovník naučný: Díl čtvrtý*. Praha: nákladem knihkupectví I.L. Kobra, 1886. s. 180.

<sup>25</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 19.

<sup>26</sup> VASILJEVOVÁ, s. 21.

určité unifikaci názvu Japonsko, však někteří autoři stále užívali i jiných výrazů. Například cestovatel a milovník Japonska Josef Kořenský ve svých cestopisech užívá výrazu Žaponsko, žaponský a Žaponci. Můžeme se domnívat, že tak činil z důvodů stylistických, a proto v českém jazyce koexistovalo více variant. I dnes se můžeme setkat s výrazy jako „tajemný Nipon“ nebo „vzdálené Žaponsko“, které dodávají textu na exotičnosti a jsou emocionálně působivější.

## 3.2 První cestopisy – Kořenský, Svojsík, Havlasa

### 3.2.1 První přímé kontakty Japonska a českých zemí

V 19. století ještě nebylo prostředí pro navázání styků českých zemí s Japonskem zcela ideální, protože české země byly stále součástí Rakouska, které zůstávalo dlouho pozadu za zbytkem Evropy v navazování styků s Japonskem. I když se Rakousko průmyslově rozvíjelo, vnitřní a i vnější politický život se mu příliš nedařil. Rakousko zažilo v 50. a 60. letech 19. století bouřlivý rozvoj průmyslu, hlavně Dolní Rakousko s Vídní a české země stály v čele tohoto vývoje. Tehdy vznikly například textilní závody v Brně, Liberci, Praze, střediska hutní a strojírenské výroby v Plzni (Škoda), v Praze (Kolben-Daněk). Vyspělý byl i potravinářský, zejména cukrovarnický a pivovarnický průmysl. Na druhou stranu ustal veškerý veřejný politický život. V Čechách byli politici jako např. Karel Sladkovský ve vězení, Karel Havlíček Borovský se po vyhnanství v rakouském Brixenu vrátil do Čech a záhy zemřel, František Palacký a Dr. František Ladislav Rieger byli zbaveni všech funkcí a museli se stáhnout z veřejného života. V únoru 1861 byla předložena *nová ústava*<sup>27</sup>, která nikoho příliš neuspokojila. Prohraná prusko-rakouská válka vedla k tomu, že roku 1867 byl vyhlášen *dualismus*, který rozdělil říši na dva státy – Předlitavsko (rakouské země) a Zalitavsko (uherské země). Nová tzv. *prosincová ústava* platila pouze v Předlitavsku, a to až do roku 1918. Proti dualismu se zvednul velký odpor v českých zemích. České hnutí i

---

<sup>27</sup> Ústřednímu parlamentu byla vyhrazena rozhodující zákonodárná pravomoc. Zemské sněmy (v českých zemích to byly tři sněmy pro: Čechy, Moravu a Slezsko) byly omezeny na rozhodování v kulturních záležitostech a některých hospodářských otázkách. Volební právo bylo omezeno placením přímých daní v určité výši a venkované nevolili přímo, ale prostřednictvím volitelů.

jeho snahy však byly potlačeny a podlehl tak německým a maďarským politickým zájmům.<sup>28</sup>

České země zůstávaly nadále součástí rakouských zemí, které si ale počínaly v otázkách rakousko-japonských vztahů dosti pomalu. „Teprve 18. října 1869 byla v Tokiu podepsána *Smlouva o přátelství, obchodě a námořní plavbě mezi Japonskem a Rakousko-Uherskem*, která svým obsahem patřila mezi smlouvy nerovnoprávné. Japonsko-rakouské vztahy tak dostaly pevnější základ, což se projevilo japonskou účastí na světové výstavě ve Vídni v roce 1873. V souvislosti s Vídeňskou výstavou existují konkrétní doklady o tom, že české země jako hospodářsky vyspělá součást rakouské monarchie s bohatou kulturní tradicí, zejména ve školství, přitahovaly pozornost Japonců. Japonská vláda přikládala účasti na výstavě velikou důležitost, neboť to bylo prvně, kdy se Japonsko jako stát prezentovalo oficiálně při podobné akci. Očekávala se nejen propagace Japonska, ale i získání nových zkušeností. Japonci se zajímali hlavně o výrobu tabulového skla, porcelánu, sádry a tužek. Např. zkušenosti získané při exkurzi v tužkárně firmy Hardtmuth v Českých Budějovicích byly použity při zavádění výroby tužek v Japonsku. I později nejrozumnější Japonci studující či působící v Evropě zajížděli do Čech.“<sup>29</sup> O spolupráci a přátelství mezi japonskými a českými vědci se zmiňují např. Josef Kořenský nebo Alois Svojsík ve svých cestopisech, nebo Joe Hloucha ve svých vzpomínkách. „Hloucha například vzpomíná, jak díky paní Náprstkové poznal mladého japonského důstojníka Eitaróa Nambua, který z příkazu vlády studoval v Čechách chov koní.“<sup>30</sup>

Po revoluci Meidži začali do Japonska přijíždět vědci, učitelé a inženýři z různých částí světa, aby přispěli svými zkušenostmi k rozvoji japonského školství výukou nových oborů a k rozvoji moderního průmyslu. Počátkem 20. století v Japonsku působilo také několik Čechů, kteří tu našli uplatnění, jako např. Ing. Karel Jan Hora, architekt Jan Letzel nebo Oldřich Procháška. České země navazovaly v rámci Rakouska obchodní styky s Japonskem a české zboží si tak pomalu kleslo cestu do Japonska. Tak např. mladoboleslavská automobilka Laurin a Klement našla na japonském trhu své uplatnění a jak píše Svojsík<sup>31</sup>, bylo to hlavně zásluhou inženýra Karla Jana Hory. O působení těchto Čechů

---

<sup>28</sup> ČAPEK, Vratislav et. al. *Světové dějiny II.: Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. Praha: Fortuna, 1993. s. 92 – 93.

<sup>29</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 23-24.

<sup>30</sup> KRAEMEROVÁ, Alice a ŠEJBL, Jan. *Japonsko, má láska*. Praha: Národní muzeum, 2007. s. 12.

<sup>31</sup> SVOJSÍK, Alois. *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. s. 69.

se v dnešní době můžeme dočíst v cestopisné literatuře, protože cestovatelé, kteří koncem 19. a začátkem 20. století přijížděli do Japonska, se shledávali se svým krajany, (např. Alois Svojsík byl hostem Horovy rodiny) a ve svých cestopisech se o jejich působení šířeji rozepisují. Nejdříve však musíme uvést právě tyto dobrodruhy, protože díky nim se český čtenář mohl dozvědět o Japonsku prostřednictvím česky psané literatury a nebyl tak odkázaný pouze na literaturu cizojazyčnou.

### 3.2.2 Cestopisná literatura

Jak již bylo uvedeno, první ucelenější zprávy o Japonsku pronikali mezi české učence prostřednictvím cizojazyčné literatury. Z ní čerpali první čeští cestovatelé inspiraci pro své výpravy, a protože se většinou vydávali na „cesty kolem světa“, začali zařazovat do svého programu i japonské ostrovy. Vydávali cestopisy, ve kterých popisovali celou svou cestu a Japonsku byla věnována příslušná kapitola. Je však pozoruhodné, že to bylo právě Japonsko, do kterého se natolik zamilovali, že se tam vydávali podruhé a své cestopisy věnovali pouze Japonsku. Další motivací cestovatelů byl i fakt, že Evropa byla v 19. století doslova uchválena japonským uměním. Tehdejší návštěvníci Japonska nadšeně zkupovali barevné dřevořezy, porcelán, laky, samurajské meče a nejrůznější předměty, které byly pro Evropu exotické. Prostřednictvím těchto sbírek vzrůstal zájem nejen o japonské umění, ale postupně i o japonskou historii a jazyk. K formování oboru japanologie v Čechách však bylo ještě daleko, a tak většina milovníků Japonska byli samouci, kteří čerpali své jazykové znalosti buď pobytem v Japonsku, z literatury cizojazyčné nebo prostřednictvím Japonců, kteří do Čech přijížděli. Např. Joe Hloucha začal studovat japonštinu jako samouk a zdokonaloval si svou výslovnost hovory s výše zmíněným Eitaróem Nanbuem.

Cestopis, který bezprostředně ovlivnil naše cestovatele, byl překlad knihy rakouského diplomata Alexandra von Hübnera *Procházka kolem světa*. Značná část knihy je věnována právě Japonsku a do češtiny ji přeložil Jakub Malý.<sup>32</sup> I když český text nebyl tak výpravný jako text německý, stal se tento cestopis důležitým pramenem poznatků o Japonsku. Hübner navštívil Japonsko v roce 1871, čeští cestovatelé mířili do Japonska až koncem 19. století; byli to např. Josef Kořenský, který Japonsko navštívil poprvé v roce 1893, o tři roky po něm

---

<sup>32</sup> Jakub Malý byl autorem textu hesla *Japan* v Naučném slovníku Dr. Riegera.

přijíždí do Japonska Enriko Stanko Vráz.<sup>33</sup> Dalším, kdo navštívil Japonsko při svých cestách kolem světa byl Alois Svojsík, a to roku 1906. Roku 1912 sem přijíždí Barbora Markéta Eliášová a mezi lety 1912-1913 tu pobývá Jan Havlasa se svou manželkou. K těmto „globentrottům“ (sami cestovatelé si tak říkali) musíme také připojit jméno Joe Hlouchy, který byl nadšeným obdivovatelem Japonska a vybral si ho jako svou cílovou zemi a nejen jako zastávku na cestě kolem světa. Pro Hlouchu se láska k Japonsku stala celoživotní záležitostí, nejvíce přispěl do sbírek japonského umění v Čechách, a proto mu bude ponechána celá kapitola, tak jako cestovatelce Eliášové, protože byla první ženou, která se do Japonska vydala sama, což byl na tu dobu neobyčejně hrdinný čin.

### 3.2.3 Josef Kořenský

Josef Kořenský se narodil roku 1847 v Sušně u Benátek nad Jizerou, střední vzdělání získal na reálce v Mladé Boleslavi a roku 1867 ukončil svá studia na pražském učitelském ústavu Budeč. Vyučoval na různých školách přírodopis, fyziku, kreslení a měřičství, němčinu a zpěv. Učitelskou dráhu dovršil funkcí ředitele školy na Smíchově, odkud 1908 odešel do výslužby. Jeho největším zájmem byly přírodní vědy, zejména geologie, mineralogie, paleontologie, botanika a entomologie. Za celoživotní práci v tomto oboru a za zásluhy o popularizaci přírodních věd mu byl roku 1927 udělen čestný doktorát na Přírodovědecké fakultě Karlovy univerzity.<sup>34</sup>

Kořenský byl nejen významným přírodovědcem a pedagogem, ale i nadšeným cestovatelem. Nejdříve cestoval po českých zemích, pak po Evropě nakonec se mezi lety 1893-1894 vydal s přítelem K. Řezníčkem na cestu kolem světa, na které sbíral přírodniny i umělecké a etnografické předměty. Při této své první velké cestě navštívil Severní Ameriku, Havajské ostrovy, Japonsko, Čínu, Malajsii, Jávou, Cejlón, Indii a Egypt. V úvodu do svého kulturního atlasu pro mládež věnovaného Asii píše: „Jako v „Evropě“, tak i v „Asii“ sneseny jsou různé obrázky z knihy nadešvané „V cizině“ a „Z dalekých krajin“. Rozhojněny jsou řadou líčení nových, a založených valnou většinou na zkušenostech, jichž jsem nabyl na cestě, vykonané kolem světa roku 1893 a 1894, jakož i cestami, podnikanými již v dřívějších

---

<sup>33</sup> Vráz navštívil Japonsko v roce 1896 při své cestě po východní a jihovýchodní Asii. Jeho hlavním záměrem bylo nashromáždit dostatek etnografických předmětů a obohatit tak pražské sbírky.

<sup>34</sup> FILIPSKÝ, Jan ed. **Kdo byl Kdo. Čeští a slovenští orientalisté, afrikanisté a iberoamerikanisté**. KOLMAŠ, Josef, KRUPA, Viktor a OPATRŇÝ, Josef, et. al. <http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php>, (24.6.2008).

létech do odlehlejších končin Asie.“<sup>35</sup> Jeho rozsáhlý cestopis *Žaponsko* vyšel ve vydání Ottova nakladatelství v rámci třídílné edice *Cesty po světě*.<sup>36</sup> S neuvěřitelnou pečlivostí tu popisuje vše, co viděl, a zaznamenával to, co o Japonsku do té doby nastudoval. Není divu, že tento jeho cestopis byl mezi čtenáři oblíbený a dokonce vzbudil v Joe Hlouchovi jeho lásku a touhu po Japonsku. Druhou rozsáhlou cestu podnikl Josef Kořenský v letech 1900-1901, při které navštívil Austrálii, Tasmánii, Nový Zéland, Tongu, Samou, Fidži, Indonésii, Malajsii, Japonsko, Koreu a Sibiř. Výsledky svých cest neprezentoval pouze ve svých cestopisech, ale i v přednáškách (např. pro Americký klub dam). Třetí cestopis *Po druhé v Žaponsku*, vydaný roku 1910 je v podstatě pokračování cestopisu předchozího. Oproti předchozí publikaci je kratší a tematicky neuspořádaný, ale nijak neztrácí na kvalitě.

Jak již bylo zmíněno, ve všech svých cestopisech Kořenský výstižně popisoval vše, co při svých cestách zažil. Celkem realisticky popisoval obraz tehdejšího Japonska, i když na rozdíl od cestovatelů jako byli Svojsík nebo Havlasa, kteří si všímali i věcí nepříjemných – přesněji řečeno zůstávali na půdě faktů (např. tíživou situaci tehdejší chudiny, postavení japonských žen nebo práci rolníků na poli popsali naprosto realisticky), Japonsko vidí spíše jako bezproblémovou zemi. Sám připouští, že jel do Japonska s jistým očekáváním, jelikož tehdejší literatura podávala obraz Japonska lehce pokřivený. Kořenský doslova píše: „O čem snil jsem jako v pohádce, když mysl ponořovala se v líčení lidí a přírody na tajemném východě, to vše počalo se vyjevovati v úžasné skutečnosti, jakmile koráb „Čína“ z rána dne 29. září r. 1893 veplul do přístavu Jokohamského.“<sup>37</sup> Cestovatelé jako. Kořenský se jako pedagog hodně zaměřoval na japonské školství a jako přírodovědec na japonskou faunu a flóru, podrobně ji také ve svých pracích popsal. Dne 6. října 1893 mu japonské ministerstvo školství vystavilo doporučující dopis pro ředitele státních a veřejných škol, a tak vedle Tokijské univerzity, kam mu otevřely přístup pozdravy od pražských profesorů jejich japonským kolegům, mohl navštívit také obecnou školu v Nikkó a učitelský ústav v Šizuoe.<sup>38</sup> Při své druhé cestě do Japonska navštívil Kořenský také venkovskou školu. Byla to škola v Ikahu a cestovatel tu popisuje svoji návštěvu školy a uctivé chování japonských

---

<sup>35</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Asie: kulturní obrázky pro mládež*. Praha: A. Storch syn, 1895. ČTENÁŘŮM.

<sup>36</sup> Upravená kniha vyšla pod názvem *Cesta kolem světa*. Šlo o první dílo svého druhu v Česku, s více 1400 stránkami a 600 obrázky a mapkami. Všude se také zmiňoval o českých stopách a slavných českých krajanech, s nimiž se setkal.

<sup>37</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Asie: kulturní obrázky pro mládež*. Praha: A. Storch syn, 1895. s. 134.

<sup>38</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 34.

žáků. Popsal také systém japonského školství a porovnal jeho situaci s předchozími lety. Josef Kořenský byl opravdu badatelem širokého rozsahu. Věnoval se také sběratelské činnosti a posílal velké kolekce do Prahy do Národního muzea i do Náprstkova muzea. Byl také častým hostem domu „U halánků“, kde se scházela řada českých cestovatelů jako např. Emil Holub, Enrique Stanko Vráz nebo Pavel Durdík.<sup>39</sup>

„Kořenský psal, publikoval i přednášel do vysokého věku. Pravidelně se stýkal s českými cestovateli, byl členem různých společností, kam přicházeli například i Tomáš G. Masaryk nebo Antonín Dvořák. Zachoval si do vysokého věku, téměř do devadesáti let, přehled o situaci, byl zván na všechny možné spolky, stolní společnosti, setkání Svatoboru, kde působil.“<sup>40</sup>

### 3.2.4 Alois Svojsík

Alois Svojsík (1875-1917), který působil jako kaplan u Nejsvětější Trojice v Praze, je dalším nadšeným cestovatelem, který významně a na svou dobu nepřekonatelně přispěl svou knihou *Japonsko a jeho lid* k šíření znalostí o Japonsku v Čechách. Před tím než však vydal toto objemné dílo, věnoval několik let studiu odborné zahraniční japanologické literatury a sám pak Japonsko dvakrát navštívil. Poprvé přijel do Japonska ze své cesty po Spojených státech roku 1906. O dva roky později se tam vydává znovu přes sibiřskou dráhu. Tak mohlo vzniknout dílo, které je založené jak na odborně nastudované literatuře, tak na vlastních zkušenostech a dojmech.

*Japonsko a jeho lid* vydal Svojsík vlastním nákladem roku 1913. Publikace má víc jak pět set stran a je doplněná o fotografie z části pořízené samotným autorem a jeho bratrem Antonínem. V první kapitole, která nese název „Místo předmluvy“ Svojsík popsal svůj záměr k psaní této knihy a způsob, jakým ji koncipoval. Hned v první větě doznává, že psát knihu o Japonsku není ničím snadným a dál pokračuje: „Jest jistě velmi málo vyvolených, kteří by měli právo psát knihu úplně originelní, pouze na vlastním názoru založenou. Musili by prožít v Japanu mnoho roků svého života, musili by znáti dokonale zemi a lid, musili by se

---

<sup>39</sup> Dům u Halánků sloužil jako centrum tehdejších českých cestovatelů. Navzájem si sdělovali své dojmy z cest a sbírali cenné rady jeden od druhého. Vojta Náprstek spolu se svou ženou Josefou Náprstkovou byli jejich velkými mecenáši. Podporovali naše cestovatele, kteří jim na oplátku posílali nebo přiváželi nejružnější etnografické předměty z cest. To vše dalo vzniknout pozdější sbírce asijského umění v Náprstkově muzeu.

<sup>40</sup> ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. **Neznámý známý cestovatel Josef Kořenský.** <http://www.radio.cz/cz/clanek/9616>, (30.5. 2008).

přiučiti dokonale řeči a písmu japonskému. To vše jsou podmínky nad jiné těžké.“<sup>41</sup> Svojsík také kritizuje ty autory – cestovatele, kteří čtenáři předkládají pouze svůj názor a dělají tak z Japonska jakousi pohádku, kde žije národ přešťastných lidí, jichž jedinou starostí jest usmívati se vlídně na cizince, hráti na šamisen a malovati štětcem verše.<sup>42</sup> Svojsík také zmiňuje své vlastní dojmy, ale vždy je odděluje od názorů jiných autorů, které někdy i doslova cituje, asi proto, aby si čtenář mohl utvořit svůj vlastní pohled a měl k porovnání více pramenů. Od jiných cestopisů se také liší tím, že podává obraz Japonska v nezkreslené formě: „Důkladnější pozorovatel nevidí jen pohádku, ale vidí i stinné stránky. Až líto jest ubohých, droboučkových těch lidiček, kteří bídým životem vlekou se bez reptání, trpělivě, ba dokonce, s věčným úsměvem na vyhladovělé tváři.“<sup>43</sup>

Nejkritičtěji Svojsík vnímal autory tehdejších žaponérií. Doslova o tom napsal: „Nechci také psáti sentimentální beletristické příběhy s pseudojaponským koloritem. Zhotovují se obyčejně dle starého, vyzkoušeného receptu: Vezme se několik ostrovů, mezi to modrá, ovšem slaná voda, modrá jasná obloha, dřevěné domečky, zadumané chrámy, usmívající se muži, krásná děvčata, vymyslí se několik dobrodružství většinou erotického rázu, prošpikuje se to japonskými slovy, jichž autor sám nezná, jež napřed v jiné knize vyhledal, a jimž ovšem též čtenář nerozumí – k tomu trochu květů, vějířů, lampiónů a čaje – a japonská idyla, nová Madame Chrysanthème jest hotova.“<sup>44</sup> Nepopírá, že si japonskou zemi zamiloval, vysvětluje však, že nechce spadnout do podobného žánru, a proto svou knihu doplnil i o informace nejlepších autorů té doby a nespolehal se pouze na své vlastní zkušenosti. Z toho je patrné, že svou knihu psal se záměrem poučit český lid o japonské problematice a ne mu jen předkládat růžové fráze bez obsahu.

Na konci svého úvodu Svojsík přidává poděkování svým přátelům, Čechům, kteří v Japonsku v té době pracovali a žili, z těchto jmen to byl např. Ing. Karel Jan Hora a jeho manželka Fuku Horová; lidé, kteří působili v Čechách a o Japonsko se zajímali, např. Jan Novák (pražský učitel a spisovatel).

Jen při zběžném pohledu do obsahu na konci knihy nás překvapí, že Svojsík se věnoval i tématům, která ostatní čeští autoři nezmiňují, a když, tak okrajově; jsou to kapitoly jako např. „Pověřivost Japonců“, „Fysické vlastnosti Japonců“, „Duševní a morální vlastnosti Japonců. Bušido“ nebo „Stinné stránky povahy Japonců“ (zajímavé jsou i

---

<sup>41</sup> SVOJSÍK, Alois. *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. s. 7.

<sup>42</sup> SVOJSÍK, s. 8.

<sup>43</sup> SVOJSÍK, s. 9.

<sup>44</sup> SVOJSÍK, s. 10.

podkapitoly: Neupřímnost – velikášství - obchodní nepočetnost – nemravnost pohlavní – nedostatek citu). Svojsík píše: „Připomínám předem, že mám Japonsko tak rád, že mimo českou vlast moji není na světě země, které bych více miloval – chci však býti nestranným vyprávěčem, a tu mimo světlo nutno upozorniti i na stín. ... Každý Japonec jest hádankou. Před veřejností hraje svoji roli a hraje ji znamenitě – za kulisami jest to však obratem ruky člověk úplně jiný. Jest mistrem v umění přetvařovati se, a staletým cvikem naučil se dokonalému sebeovládání.“<sup>45</sup>

Jak již bylo řečeno, Svojsík se snažil podat reálný obraz Japonska a jeho lidu, proto se také v kapitole „Žena v Japonsku“, věnuje problémům žen jak po stránce sociální, tak pracovní. Snaží se japonskou ženu ukázat takovou, jaká doopravdy je. V té době byla představa o japonské ženě v Evropě silně zkreslená, a to hlavně vlivem románů s japonskou tematikou. Většina lidí si představovala malou roztomilou Japonsku, většinou gejšu, která se věnuje hudbě, tanci a zpěvu, nebo poslušnou manželku, která se o manžela i děti stará s radostí. Svojsík píše o vzdělání japonských žen, o jejich právech a postavení ve společnosti a srovnává je se situací v Evropě. „Postavení ženy v Japonsku nelze tedy srovnati ani zdaleka s vážností a rovnoprávností, jíž se těší žena v zemích křesťanských. Na druhé straně nelze však zase souditi, že by každý japonský manžel byl krutý tyran, jenž by ženu svou pokládal skutečně za svoji otrokyni, a zacházel s ní tvrdě a nemilosrdně. V Japanu jsou manželé dobří i suroví, jako je tomu mezi muži v Evropě a v Americe.“<sup>46</sup>

Svojsík, tak jako i Kořenský nebo Havlasa, nezapomněl ve své knize věnovat příslušné kapitoly stručným dějinám Japonska a hlavně pak období Meidži a s tím spojený přerod Japonska. Protože vydal svou knihu roku 1913, zmiňuje se také o krizi japonského hospodářství po Rusko-japonské válce.<sup>47</sup> Doslova píše, že poměry Japonska „nejsou utěšené“,

---

<sup>45</sup> SVOJSÍK, s. 304.

<sup>46</sup> SVOJSÍK, s. 380.

<sup>47</sup> Cílem japonské politiky začátkem 20. století bylo upevnit dosavadní zisky v Číně (po vyhrané Čínsko-japonské válce 1904-05, Japonsko získalo Tchaj-wan a ostrovy Pcheng-chu lie-tao, byla podepsána smlouva, která dávala Japonsku stejné výsady jako měly ostatní mocnosti), získat Koreu a vytvořit si v severovýchodní Číně (Mandžusku) prostor zvláštního zájmu. Jejich vážným soupeřem bylo v té době carské Rusko, a tak Japonsko napadlo v noci z 8. na 9. února ruské válečné lodě v Port Arthuru. Postupně se tak přes Koreu dostali až na území SV Číny. Poslední bitva proběhla 2. ledna 1905 v Cušimském průlivu. Mírovou smlouvou podepsanou 5. září 1905 Japonsko získalo uznání zvláštních práv v Koreji, pronájem Liao-tungu včetně přístavu Port Artur a Dalnij, jižní větev Východočínské dráhy (tzv. Jihomandžuská dráha) a jižní polovinu Sachalinu. Třebaže Japonsko všechny bitvy vyhrálo bylo do velké míry vyčerpáno. Válečné výdaje přesahovaly jeho možnosti. Byla zvýšena daň z půdy a z řady výrobků, zaveden státní monopol na tabák a sůl. Mobilizace

že japonský lid je neobyčejně zatížen vysokými daněmi, že lidé nemají dost prostředků k zajištění obživy, že jsou kolikrát snad ještě méně než žebráci. „Nemohlo býti smutnějšího pohledu, než jaký se naskytl v Japonsku denně po vítězné válce japonsko-ruské. Vítězové japonští, kteří nasadili životy za vlast, vyslechli pochvalná slova svého císaře, slyšeli vítězný jásot a banzai svých spoluobčanů – a vrátivše se do svých domovů byli žebráci.“<sup>48</sup> Rusko-japonská válka byla v té době diskutována širokou veřejností po celém světě, noviny a časopisy přinášely nejrůznější zprávy, a také české země nestály bokem tohoto dění. Tak např. roku 1904 F. Soukup a F. Modráček vydali publikaci s názvem *Válka Rusko-japonská*.<sup>49</sup> Svojsík se k oběma válkám (s Čínou i s Ruskem) staví poměrně kriticky, a otevřeně líčí, jaký měly dopad na prostý japonský lid. Asi nejotřesnější zmínkou je popis totální bídy v tokijské čtvrti Šitaja. „Jsou tam tisíce lidí, kteří jsou tak chudí, že nemají ani pokrývky, kterou za noci by se přikryli. A nejsou to jen různí desperádoři, kteří zde hledají útočiště. Řemeslníci, lodníci, nosiči, pouliční prodáváci, a mnoho jiných, kteří dříve tvořili třídu dosti slušně situovanou, octli se dnes na spodině společnosti japonské. Co se v těchto brlozích jí, nelze ani vypovědět. Vnitřnosti a hlavy starých ryb, stuchlá rýže, shnilé ovoce, hnilý zbytek masa atd. ... Poměry jež předstihují líčení i nejhorší bídy velikých evropských měst.“<sup>50</sup>

Jak je patrné z úryvků, Svojsíkův přínos k poznávání Japonska je nesporný a jeho kniha byla po dlouhá léta svým rozsahem nedostižitelnou publikací. Je škoda, že se nedočkala reedice a že je v dnešních letech téměř zapomenuta, přestože zůstává cenným pramenem informací.

Svojsík zemřel předčasnou smrtí roku 1917 na zápal plic. Během války se totiž aktivně podílel na protirakouském odboji a jako člen České Mafie jel na podzim roku 1917 na Slovensko. Při návratu se zdržel, aby se vyhnul střetu s policií ve vlaku a následkem prochlazení onemocněl zápallem plic.<sup>51</sup>

---

vyvolala úbytek pracovních sil, což pocítilo zejména zemědělství. VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. s. 368-378.

<sup>48</sup> SVOJSÍK, s. 228-229.

<sup>49</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 47.

<sup>50</sup> SVOJSÍK, s. 229-230.

<sup>51</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 55.

### 3.2.5 Jan Havlasa

Jan Havlasa, vlastním jménem Jan Klecanda, se narodil roku 1883 v Teplicích jako syn spisovatele a publicisty J. Klecandy. Své první knihy píše pod vlivem otce a jsou to příběhy obyčejných lidí v českých zemích. Jan Havlasa se věnoval nejen literatuře a publicistice, ale hlavně cestování. Nejdříve cestoval po zemích českých, pak po Evropě a nakonec po celém světě. Mezi lety 1902-1913 postupně navštívil Severní Ameriku, Japonsko, Čínu, Malajsko, Indii, Tahiti, atd. Své postřehy a zážitky potom zachytil ve svých fejetonech (např. *Japonským vnitrozemím*), cestopisech (např. *Cesta kolem světa*), je také autorem řady povídek a románů s exotickou tematikou, hlavně žaponérií (např. *Zahrada splněné touhy*). V mnoha dílech se tak objevují prvky orientálního okultismu a využívání východní fantastiky. V roce 1918 se stal za národní socialistickou stranu členem Národního výboru, 1920–25 působil jako vyslanec v Brazílii. Roku 1929 byl jmenován členem opiové komise Společnosti národů a znovu procestoval asijské země. V roce 1930 se usadil v Paříži, kde žil několik let. Později byl vyslancem v Chile (1943–47), po odchodu do důchodu žil v Los Angeles, kde roku 1964 zemřel.<sup>52</sup>

Jan Havlasa se od svých kolegů cestovatelů (např. Svojsíka, Kořenského) však v něčem liší. Z jeho cestopisů je zřejmé, že dával přednost vlastním dojmům a přitom nevěnoval moc času studiu toho, co bylo o dané zemi sepsáno. Pokud jde o cestopisy věnované Japonsku, Havlasa kriticky polemizoval s jeho obdivovateli, dával otevřeně najevo kolik nepohodlí jemu a jeho manželce pobyt v Japonsku přinesl, několikrát se v textech zmiňuje o tom, že Japonsko není jen krásná pohádka. Kriticky poukazuje i na povahu Japonců a jejich přístup k cizincům. „Snažím se být kritickým a připomínám si, že ještě dosti dlouho po otevření Japonska cizincům lid choval se tak nepřátelsky k bělochům, že bylo třeba přísného ediktu, aby toto stanovisko národa nepůsobilo vládě nepříjemných obtíží. Stačil-li však císařský edikt, aby lid změnil své chování k cizincům trvale a tak dokonale, je to snad ještě podivuhodnější, než kdyby ta úsměvnost plynula jen z jakési bezzáslužné dobráckosti.“<sup>53</sup> Jak je však patrné z úryvku, jeho kritika v tomto směru spíš tíhne k obdivu, z čehož vyplývá, že i Havlasa, ať se chtěl vůči tehdejšímu Japonsku stavět sebevíc s nadhledem, se do této země zamiloval. Po návratu z Japonska sáhl dokonce po psaní žaponérií, ve kterých se poměrně vzdálil od reálného vidění této ostrovní země.

---

<sup>52</sup> ADAMOVIČ, Ivan. **Jan Hvlasa**. <http://www.legie.info/autor/2237-jan-havlasa>, (30.5.2008).

<sup>53</sup> HAVLASA, Jan. *Japonským vnitrozemím: Kniha prvních dojmů*. Praha: Bělský a Ježek, 1912. s. 43.

V porovnání s ostatními autory té doby si při psaní cestopisů vede výrazně kritičtěji. Ve své knize *Japonským vnitrozemím* se v jedné pasáži rozepisuje o situaci japonských dětí. Hned z prvních vět je patrné, že naráží na Kořenského líčení dětského světa v Japonsku. Kořenský tuto svou kapitolu nazval „Ráj dětí na zemi“, ve které doslova píše: „Ráj dětí položen jest od nás předaleko za mořem, kam i myšlenky málo kdy ulétají, ale kam nás nevýslovná touha potom stále unáší, když dopřáno nám bylo jednou toho štěstí, že viděti jsme mohli na vlastní oči ty luzné kraje čárného východu, jež jako pohádka vynořují se z hlubin Tichého oceanu a posvátnou Fužijamou až samého nebe se dotýkají.“<sup>54</sup> Kořenský dále popisuje jak radostné je být dítětem v Japonsku, jak se japonské matky starají o své děti a vše vidí poměrně dost idylicky, zatím co Havlasa vidí situaci japonských dětí někdy až tragicky. Z následujícího úryvku je jeho pohled na tuto problematiku více než reálný:

„Strupy na vyholené nebo rozcuchané hlavičce, lišeje na rtech, boláky na očích, takové je nejedno z těch děcek, a při pohledu na ně se již nedivíte, že je tu tolik slepcův. Ostatně ani to nemůže býti zdrávo očím nejmenších capartů, že nic jich nechrání před sluncem, když ty starší děti s nimi dovádí po ulicích, majíce je přivázány na zádech. A mělký turista tedy tomu řekne a o tom napíše: ráj dětí na zemi. Prostě proto, že ty děti se usmívají, a on nedovede ani správně vidět, ani logicky myslet. Je pochopitelné, že v rodinách, kde otec i matka musí od rána do noci vydělávat, a kde je třebaš tucet i více dětí, starost o ty menší připadne větším hochům a ještě častěji děvčatům, ale proto přece jen není třeba hned mluvit o ráji dětí na zemi, zvláště, když trochu pozorování přesvědčí každého, že na příklad pro ony malé děti není docela nic rajského býti tahánu na zádech jejich větších sourozenců po ulicích se prohánějících, skotačících, co chvíli se shýbajících a padajících.“<sup>55</sup>

Havlasa se zabýval také žánrem žaponérií, které se v té době těšily velké oblibě. V dějích umístěných do japonského prostředí autor evokuje orientální víru v nadpřirozeno. K tomuto žánru patří např. jeho sbírky *Zahrada splněné touhy*, *Bloudění duší*, *Roztříštěná duha*, *Přízraky a zázraky*, výběr z již publikovaných povídek *Schody do podvědomí* a román *Okna do mlhy*. Ve své době byl Havlasa čtenářsky oblíbený, ale poté, co jeho díla přestala v reedicích vycházet, se na něj rychle zapomnělo. Jeho zásluha tkví mj. v tom, že ukázal široké čtenářské veřejnosti přítomnost fantastického myšlení v psychologii i folklóru kultur

---

<sup>54</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Asie: kulturní obrázky pro mládež*. Praha: A. Storch syn, 1895. s. 158-159.

<sup>55</sup> HAVLASA, Jan. *Japonským vnitrozemím: Kniha prvních dojmů*. Praha: Bělský a Ježek, 1912. s. 49.

z celého světa a importoval do naší fantastiky fantaskní motivy Východu.<sup>56</sup>

### 3.4 Češi působící v Japonsku – Hora, Letzel a další

V rámci této práce nesmíme opomenout Čechy, kteří do Japonska neodjížděli jako cestovatelé, ale pracovně. V Japonsku několik let žili a působili, dobře tak poznali japonské zvyky a jak sám Svojsík píše ve svém úvodu do *Japonka a jeho lidu*, právě tyto osoby by měli o Japonsku psát a poučit český lid o této vzdálené zemi. „Z nás Čechů jedině kompetentním k úkolu podobnému byl by asi vynikající náš krajan ing. Karel Jan Hora v Jokohamě, jenž žije v Japonsku řadu let, ovládá jazyk japonský jak mluvený, tak starý, literární, slovem i písmem, vnikl k samému kořeni kultury japonské, a má inteligentní japonskou dámu za choť. Přítel Hora jest však zaměstnán obchodem tak příliš, že v dohledné době nemůže na klidnou literární práci ani pomyslit a přepouští pole nám, globetrotrům, kteří dnes jsme v Japanu, zítra v Číně, za rok v Austrálii, za dva v Jižní Americe, a přes to troufáme si podati aspoň povrchní, causerický popis krajů, jež nám na poutích pěti díly světa dopřáno bylo viděti ...“<sup>57</sup>

Jak již bylo řečeno, po revoluci Meidži začali české země v rámci Rakouska s Japonskem obchodovat a české zboží si tak postupně získávalo nová odbytiště. Kořenský ve svém cestopise píše: „Dovozu zboží rakouskému klestila tehdy v Žaponsku cestu firma bratří Hellerů. Jakkoliv se zařídila teprve nedávno, přece docílila v krátkosti uspokojivých výsledků. Teď se ovšem obchodní poměry domu Kellera valně změnily. Dobrý odbyť má v Žaponsku slad z Moravy, rukavice z Čech, nábytek z ohýbaného dřeva ze Vsetína, skleněné jehlice do vlasů z Jablonce nad Nisou, cigaretové špičky z Vídně, linoleum z Terstu, cigarety z Bosny, zlatý drát, tužky z Národního podniku (s firmou Hellerovou), sukno a kapsle na láhve.“<sup>58</sup>

Japonská vláda začala do Japonska zvát vědce, inženýry, učitele a jiné pomocné vědecké síly, aby svými zkušenostmi pomohli k rozvoji moderního japonského průmyslu a vědních oborů. Mezi těmito cizinci působilo také několik Čechů, kteří tu našli dobré pracovní uplatnění. O těchto lidech neexistují žádné podrobnější prameny, které by vypovídaly o jejich životě v Japonsku. Proto se musíme omezit pouze na svědectví cestovatelů, kteří znali Horu nebo Letzela a ve svých cestopisech o nich zanechali cennou zmínku. Důležitým pramenem

---

<sup>56</sup> ADAMOVIČ, Ivan. **Jan Hvlasa**. <http://www.legie.info/autor/2237-jan-havlasa>, (30.5.2008).

<sup>57</sup> SVOJSÍK, Alois. *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. s. 7.

<sup>58</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Žaponsku*. Praha: J. Otto, 1910. s. 13.

je také Nyklovo *Věčné Japonsko* vydané sice až roku 1939, ale přínosné tím, že Nykl sám v Japonsku nějaký čas pobýval a s těmito Čechy se stýkal. Asi na sedmi stranách se rozepisuje o Horovi, Letzelovi, Procháskovi a dalších. „Prozatím se krátce zmíním o Češích v Japonsku, jak jsem o nich slyšel a jak jsem je znal. Před mým příjezdem byla jich celá řada, ale většinou se zdrželi jen krátce v blízkosti hlavních pobřežních měst. Z těchto moji přátelé Kořenský a Vráz napsali o svých krátkých návštěvách Japonska několik kapitol ve svých knihách. Po nich byli v Japonsku páter Alois Svojsík, české kvarteto, Joe Hloucha, B. M. Eliášová, čeští námořníci z rakouských válečných lodí, zaměstnanci rakousko-uherských úřadů a jiní krajané, kteří povětšinou zanechali po sobě viditelných stop.“<sup>59</sup>

### 3.4.1 Karel Jan Hora

Mezi Čechy, kteří v Japonsku působili, musíme zmínit zejména jméno ing. Karla Jana Hory (1881-?). Kořenský se o něm rozepisuje jen okrajově, ale s uznáním: „Pan Hora nabyl jako rodák český zkušeností odborných na strojnických školách amerických, osvojil si již v zemi Kolumbově jazyk žaponský a usadil se jako inženýr v říši mikádově. Z prvních těch dob pocházejí od něho skvělé dary, zasílané do Náprstkova musea v Praze. Jsou to ukázky uměleckých výtvorů vyšlých z rukou nejpřednějších malířů starožaponských.“<sup>60</sup>

Svojsík se Horovi věnoval ve větší míře, z jeho cestopisu je patrné, že si ho nesmírně vážil. Píše o jeho studiích a jako Kořenský zmiňuje, že se japonsky začal učit již v Americe. Dál pokračuje: „Když přišla z Japonska nabídka, aby některý mladý americký technik jel do Japanu zařizovat tamní plynárny, dostal místo Hora nejen jako výborný technik, nýbrž i jako jediný z uchazečů, jenž ovládal též jazyk japonský. ... Byl tehdy ředitelem plynáren v Osace. Tamtéž seznámil se z roztomilou a vzdělanou dámou, slečnou Fuku Takemoto, již pojal za choť. Lépe své hluboké sympatie k Japonsku skutečně dokumentovati nemohl! Opustiv společnost Osaka Gas Light Co. V Osace usadil se jako poradný inženýr a jako šéf velké importní firmy v Jokohamě, kde až dosud žije a řídí zkvétající svůj závod. Zastupuje celou řadu velikých světových firem, mimo jiné též českou továrnu na automobily Laurina a Klementa z Mladé Boleslavi. Chvilé odpočinku věnuje inženýr Hora podrobnému studiu Japonska, jehož jest dnes z nás Čechů jistě nejlepším znalcem. Zná dokonale japonskou řeč mluvenou, ovládá několik tisíc znaků písma čínského, a vykládá staré japonské klasiky

---

<sup>59</sup> NYKL, A. R. *Věčné Japonsko*. Praha: Václav Petr, 1939. s. 77-78.

<sup>60</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Žaponsku*. Praha: J. Otto, 1910. s. 82.

angličtinou v monografiích učené Asiatické Společnosti v Londýně. A zajímavě jest, že na všech, i těchto anglicky v Londýně vydaných publikacích podepsán jest vždy důsledně po česku „Karel Jan“.<sup>61</sup> Později se Hora spojil se svým krajanem Janem Letzelem a spolu pak založili firmu: „Letzel and Hora, Architecture and Engineering Offices“.

Protože byl Hora opravdu dobrým znalcem japonské literatury i jazyka, přeložil do češtiny spis „Bušidó“, známou knihu profesora Inazo Nitobeho. Horův český překlad vyšel v Praze roku 1904 pod názvem „Duše Japonska“. Přeložil také knihu mnicha Ren-ina, zvanou *Hódžóki*, čili zápisky z malé světničky. Zdeňka Vasiljevová píše, že je možné považovat Horu za prvního českého japanologa. V tomto směru nelze než souhlasit, Hora byl opravdu vynikajícím znalcem Japonska, jak vyplývá z výše uvedených úryvků, a je jen škoda, že nenašel ve své době pokračovatele a jeho díla zůstala do jisté míry osamocena.

### 3.4.2 Jan Letzel

Jméno českého architekta Jana Letzela je v Čechách celkem známé na rozdíl od jmen předešlých cestovatelů a vědců. Je to bezpochyby tím, že Letzel je jako architekt, otcem stavby průmyslového výstavního paláce v Hirošimě, který přežil výbuch atomové bomby z druhé světové války. Letzelův palác tak stojí jako památný monument na tuto tragédii. Letzel projektoval v Japonsku více jak dvacet různých staveb. Jeho architektonický styl byl natolik zvláštní, že začal být záhy vysoce obdivován. Průmyslový palác v Hirošimě se stal vrcholem jeho tvorby. O Letzlovi vyšla roku 1996 kniha *Dopisy z Japonska* věnovaná jeho působení v Japonsku. Jejím autorem je Olga Strusková, která tuto publikaci pojala jako soubor jedenadvaceti fiktivních dopisů Letzla neteři Elišce. Předlohou jí byly vzpomínky skutečných Letzelových neteří, paní Emílie Hejzlarové z Náchoda a Drahomíry Klíčové z Brna, které památku svého strýce uchovávaly s dojemnou péčí. Příběh architekta Letzela byl pod názvem *Rajská zahrada* (v titulní roli s Viktorem Preissem) zrealizován v roce 1990 společně s japonskou televizní společností NHK a tehdejší Československou televizí. V červenci roku 1995 Japan Broadcast Publishing Corporation vydala knihu o Letzlovi ku příležitosti 50. výročí hirošimské tragédie.<sup>62</sup> O životě Jana Letzela tak dnes máme podrobnější informace a kniha Olgy Struskové nám dává možnost do něho nahlédnout.

---

<sup>61</sup> SVOJSÍK, s. 73-74.

<sup>62</sup> STRUSKOVÁ, Olga. *Dopisy z Japonska*. Praha: Ivo Železný, 1996. s. 7.

V této práci bude postavě Jana Letzela věnován stejný prostor jako předešlým osobnostem, a to z pohledu cestopisné literatury.

Jan Letzel se narodil v Náchodě roku 1880. „Po vykonaných studiích byl asistentem na státní průmyslové škole v Pardubicích, přešel potom na školu uměleckoprůmyslovou v Praze a prodlel u profesora Kotěry tři léta jako architekt. Poznav praktický život stavební v Praze, ohlížel se po cizině a přijal místo ve stavitelské kanceláři Fabricia Paše v Káhiře, a to na doporučení svého učitele Kotěry.“<sup>63</sup> V Káhiře se Letzel seznámil s Ernestem de Lalandem, který mu nabídnul, aby zastupoval jeho firmu v Japonsku. Letzel nabídku přijal a roku 1907 odjel do Japonska. Při rozhodování, zda do Japonska jet či ne, se radil s Josefem Kořenským, jakožto znalcem japonských poměrů. Letzel Kořenskému později v dopise napsal: „Jsem Vám zavázán mnohými díky. Rozhlížím se po malebném Žaponska s rozkošnými pocity. Duše moje našla, po čem toužila. Líbí se mi zde tak, že snad již nikdy nebudu toužiti, abych se navrátil domů trvale. Sídlem mého působení jest sice Tokio, ale obytný domeček s rajskou zahrádkou, s tůněmi zlatých rybiček najal jsem si v nedaleké Jokohamě. Těším se, že mě zde brzy navštívíte.“<sup>64</sup> Letzel napsal Kořenskému více dopisů, ze kterých Kořenský usuzuje, že mu štěstí přeje. V práci se mu opravdu daří a v roce 1910 od de Lalanda odchází a zřizuje si v Jokohamě vlastní projekční a stavební firmu společně s Janem Karlem Horou. „Reklamní letáček jejich firmy oznamoval, že firma „Letzel and Hora“ zhotovuje plány a provádí stavby veřejných budov, továren, výstavních pavilonů atd. vybavuje nábytkem, dekorativními doplňky, vytápěním, osvětlením, teplou vodou, vysavači atd.“<sup>65</sup> Hora s Letzlem mají úspěch thlavně proto, že stavějí ze železobetonu a jejich domy odolávají častým zemětřesením.

Po vzniku samostatné Československé republiky byl Letzel jmenován obchodním atašé na čs. velvyslanectví v Tokiu. V roce 1920 se po mnoha letech vrací zpátky domů a intenzivně se zabývá budováním kulturních a obchodních vztahů mezi oběma zeměmi. Z dobové literatury vyplývá, že byl respektovaným znalcem Dálného východu. Už v roce 1920 se znovu vrací přes Kanadu do Japonska, kde zastupuje několik československých firem. V září následujícího roku zažije tragické zemětřesení v Tokiu a odjíždí zpět do Prahy. V té době je již vážně nemocný, postupně ho opouštějí příbuzní i přátelé a nakonec umírá

---

<sup>63</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Žaponsku*. Praha: J. Otto, 1910. s. 82.

<sup>64</sup> KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Žaponsku*. Praha: J. Otto, 1910. s. 79.

<sup>65</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. s. 27-28.

v prosinci roku 1925.<sup>66</sup> A tak to vypadá, že nebýt hirošimské tragedie, byl by tento vynikající český architekt, který šířil slávu Kotěrovy školy po světě, zcela zapomenut.

### 3.4.3 Další Češi působící v Japonsku

Mezi další Čechy, kteří v Japonsku našli uplatnění patří např. Oldřich Procháska nebo Pavel J. Kosek. „Hora byl stále samý nový podnik. Jako zástupce české firmy Laurin a Klement zařídil na tehdejší Jokohamu velkolepou garáž Auto Exchange, kdež vrchním velitelem byl Vendelín, vlastně Oldřich Procháska, bratr bývalého tajemníka rakousko-uherského konsulátu v Jokohamě. ... Při založení nové garáže přibral Hora na pomoc Vendelínovi montéra Košaře, který přijel z dílen firmy Laurin a Klement v Moskvě. Před svým odjezdem do Šanghaje o rok později předal Hora garáž těmto svým bývalým zaměstnancům, kteří se takovým způsobem stali majiteli nejlepší tehdy garáže v Jokohamě. V Kóbe žil inženýr Pavel J. Kosek s paní Martou. Dnes žijí v Praze se svou dceruškou Milenou a není snad vyloučeno, že se od nich dočkáme knihy pamětí o jejich dlouholetém pobytu v Dai Nihonu.“<sup>67</sup>

Mezi dalšími jmény Nykl uvádí např. rodinu Hejného z Nechanic. Nesmíme zapomenout zmínit samotného A. R. Nykla (1885-1958), který Japonsko navštívil v roce 1911 a zdržel se tu až do roku 1916. Během této doby prošel řadou zaměstnání u nejrůznějších obchodních a dopravních firem, spolupracoval též s Horou při propagaci automobilismu. Zajímavě píše, jak se vydal na dlouhou cestu Japonskem: „Nejdříve jsem si udělal důkladný plán cesty podle map, které mi půjčil Hora s doporučením, abych si dělal poznámky o stavu silnic a cest se stanoviska sjízdnosti pro automobily. V té době byl totiž v Tókyu založen Nippon Automobile Club. ... Hora byl předsedou technického oddělení a měl v úmyslu vydati serii automobilových map podle vzoru španělského.“<sup>68</sup>

Je zajímavé, že už v roce 1906 se v Japonsku představili první čeští umělci. Tokio tehdy navštívilo české pěvecké kvarteto ve složení J. Novák, Ant. Svojsík, Chas. Šeferling a R. Černý. Bylo to jedno z prvních představení českého hudebního umění, které si japonské publikum postupem času velmi oblíbilo.

---

<sup>66</sup> LUKEŠ, Zdeněk. **O Janu Kotěrovi, Janu Letzelovi a české architektuře.** In STRUSKOVÁ, Olga. *Dopisy z Japonska*. Praha: Ivo Železný, 1996. s. 15-16.

<sup>67</sup> NYKL, A. R. *Věčné Japonsko*. Praha: Václav Petr, 1939. s. 79-80.

<sup>68</sup> NYKL, s. 190-191.

## 4. ROZKVĚT ZÁJMU O JAPONSKO (ZAČÁTEK 20. STOL. – OBDOBÍ MEZI DVĚMA VÁLKAMI)

Z historického hlediska je toto období poznamenáno hned několika válečnými konflikty. Jedním z nich je výše popsaná Rusko-japonská válka, jejíž dopad na japonskou společnost popisuje, již několikrát citovaný, Alois Svojsík. Díky této, pro Japonsko vítězná válce, vyloučilo Japonsko veškeré jiné vlivy v Koreji a bylo jen otázkou času, kdy dojde k její anexi.<sup>69</sup> Dalším válečným konfliktem je pak první světová válka. Protože se na území Japonska nebojovalo, ale Evropa krutě trpěla válečnými událostmi, mnoho Čechů žijících v Japonsku zde raději zůstalo a domů se vrátili až po válce. Svými zkušenosti pak pomohli k upevňování česko-japonských vztahů (např. Jan Letzel působil jako obchodní atašé na čs. velvyslanectví, B. M. Eliášová působila na čs. zastupitelském úřadě).

Období mezi dvěma válkami je v české literatuře zabývající se Japonskem prezentováno jednak formou legionářské literatury a jednak rozkvětem žaponérií. Se svými cestopisy přicházejí legionáři jako Josef Kopta: *Úměv nad hrobem* (1922) nebo Oldřich Zemek: *V zemi vycházejícího slunce* (1928).

V prvních letech Československé republiky se začínají formovat počátky naší profesionální orientalistiky. V roce 1922 byl založen Orientální ústav a roku 1934 jmenoval prezident republiky prvních 34 členů, mezi nimiž byl Jan Havlasa a Josef Kořenský. Později se k nim přidal i Joe Hloucha. Ve svých prvopočátcích fungoval Orientální ústav spíš jako sdružení profesionálních orientalistů, kteří pracovali jinde.

V rámci tohoto období zde bude podrobněji rozebrána nejdříve postava B. M. Eliášové, první nezávislé ženy cestovatelky, a Joe Hlouchy, milovníka Japonska, cestovatele a hlavně sběratele.

### 4.1 B. M. Eliášová - první česká nezávislá cestovatelka

Jméno Barbory Markéty Eliášové (české cestovatelky, spisovatelky, překladatelky a učitelky jazyků) jakoby se mezi známými jmény cestovatelů té doby ztratilo, přitom to byla žena neobyčejně silná, která se dokázala na přelomu 19. a 20. století osamostatnit natolik, že se sama vydala na cestu do vzdáleného Japonska. Ukázala tak, že postavení žen se postupně mění, a její životní příběh je svědectvím o odvaze i nelehké cestě žen k emancipaci. Vždyť byla některými cestovateli – muži zesměšňována a kritizována. Je například známé, že Joe

---

<sup>69</sup> Anexe Koreje by provedena dne 22. srpna 1910 a Korea přestala jako samostatný stát existovat.

Hloucha Eliášovou doslova nesnášel. Alice Kraemerové v knize *Japonsko, má láska* o tom píše: „Hloucha se stýkal s B. M. Eliášovou, ale neměl ji příliš v lásce a k její činnosti se stavěl velmi kriticky: 3.12.1923... Vyzvedl jsem si také lístek za 9 K na přednášku staré panny Eliášové ... konala se přednáška Eliášové v Národním domě na Smíchově – bylo to slabé, strašně slabé. Ona je nadmíru ošklivá, ale to nešťěstí v Japonsku ji velmi svědčilo, takže se vrátila jako zatloustlá dobromyslně vyhlížející matka. Přednáška sama byla pod psa. Obrazy špatné. Mluvila velmi sousedsky, nepřipraveně a velmi lidově. Nedožvěděl jsem se od ní nic nového, než že z Čechů nikdo nezahynul, že Jošiwara celá shořela, ... Jinak jsem se od té zatloustlé přednašečky nedozvěděl ničeho nového.<sup>70</sup> Hlouchův zápis v deníku o přednášce Eliášové je více než hrubý. Z toho můžeme soudit, že jako žena cestovatelka, představovala pro muže své doby velkou konkurenci. Eliášová, se narodila jako nemanželské dítě, brzy osiřela a musela se životem protloukat sama. Nelehký život jí zřejmě dal velkou sílu k tomu, aby dokázala, že i žena z malé moravské vesnice dokáže dojet až na opačný konec světa. Eliášová tak přinesla svůj osobitý pohled na věc, až realisticky vykreslený, a je jisté škoda, že její jméno dnes upadlo téměř v zapomnění.

Barbora Markéta Eliášová se narodila 2. listopadu 1874 na jižní Moravě, ve vesničce Jiříkovice. Prožila velmi nuzné a neutěšené dětství a tato životní zkušenost možná dále rozvinula její vrozenou čínorodost a zvědavost. „Mladá Eliášová odešla do Brna, pracovala v továrně a později jako služka v rodině herečky. Zde se setkala s kosmopolitním uměleckým a intelektuálním prostředím, které ji uchvátilo. Poprvé viděla orientální umělecké předměty, mohla si půjčovat knihy z knihovny své zaměstnavatelky. Zejména se jí dostalo podpory v e studiu cizích jazyků. Soustředila se na angličtinu a němčinu, kterou si zdokonalila službou ve Vídni. Později odjela do Prahy, kde dostala práci zahraniční korespondentky v továrně, a od roku 1905 začala na různých dívčích školách vyučovat angličtinu a záhy i němčinu.“<sup>71</sup> V jejím díle je tento pedagogický úsek reprezentován několika učebnicemi. Protože pocházela ze sociálně slabších poměrů, snažila se celý život na sobě pracovat s nesmírnou pílí a vystoupit tak z tohoto světa. Musíme mít stále na paměti, že pro ženu žijící na přelomu 19. a 20. století to byl nelehký úkol, proto sama Eliášová na sobě tvrdě pracovala. V denících z učitelského období se často objevují poznámky, výpisky a básně, které sama složila či si

---

<sup>70</sup> KRAEMEROVÁ, Alice, ŠEJBL, Jan. *Japonsko, má láska*. Praha: Národní muzeum, 2007. s. 27.

<sup>71</sup> HEROLDOVÁ, Helena. **Česká žena na cestě do Orientu: Cestovatelka Barbora Markéta Eliášová.** *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*, prosinec 2005, roč. XXVII., č. 12, s. 14.

opsala, věnované náboženské víře, pracovitosti, šetrnosti, odvaze, samostatnosti, ale též samotě, odříkání, ceně utrpení pro osobní růst a touze po duchovních přátelích v dálce.

Přelomovým obdobím pro ni byl rok 1911. Její snoubenec zemřel na otravu krve po banálním poranění a Eliášová zřejmě prožila i další zklamání. *Být silným! ... Zavraždit srdce a žít je(n) snem – proč to není možno?* Píše v deníku z té doby.<sup>72</sup> V této době její zájem upoutal Dálný východ, tak se rozhodla řešit svou situaci odjezdem do ciziny. Vzala si neplacenou dovolenou a v letech 1912-1913 se vydala na vlastní náklady přes Rusko do Japonska, kde pak vyučovala cizí jazyky. Eliášová neodjížděla do země nepřipravená. Na doporučení přátel z Prahy dostala kontakty na cizince žijící v Japonsku, ale sama Eliášová se při svém pobytu v Japonsku snažila vymanit z jejich přílišného vlivu a žila po japonském stylu. Ubytovala se v tradičním japonském hotelu a svůj volný čas trávila např. aranžováním květin, tradiční technikou barvení tkanin nebo pěstování a péči o bonsaje. Po návratu zpět do Čech pořádala přednášky o svých cestách a na vlastní náklad také vydala svou první knižní publikaci *Rok života mezi Japonci a kolem zeměkoule*. Eliášová v něm používá určité schéma, typické i pro její pozdější cestopisy. Cestopis začíná odjezdem z Prahy, pak následuje popis cesty (většinou lodí) a pak samotný pobyt. Eliášová na rozdíl např. od Svojsíka nebo Hlouchy odjížděla do Japonska nepřipravená v tom smyslu, že nebyla vybavena předběžnými důkladnými znalostmi získanými systematickým studiem dostupných materiálů. Proto se ve svých cestopisech soustředila spíš na život kolem sebe a historie se dotýká jen minimálně. Nevynechává každodenní život Japonců a všímá si i detailů, např. jak se Japonci stravují, v jakých domech bydlí a jak vychovávají děti. Ve středu jejího zájmu však stojí hlavně ženy. „Eliášová pobývala v tradičních rodinných hotelích, kde žily svobodné vzdělané ženy, které si vydělávaly jako písařky, telefonistky, učitelky. Toto ženské prostředí se jí líbilo, cítila se dobře mezi ženami různých typů, věku a životních osudů. Eliášová, která byla doma nadšenou obhájkyň ženského hnutí, si zřejmě neuvědomovala, že skutečné osudy svobodných pracujících žen v Japonsku v prvních desetiletích dvacátého století nejsou tak ideální, jak vnímala.“<sup>73</sup>

Do Japonska se Eliášová znovu vrátila roku 1920, kdy byla její existence zajištěna na československém zastupitelském úřadě. Přednášela na univerzitě Waseda, psala a překládala. Její kariéra však po necelém roce skončila nezdarem. Eliášová hrála roli při odhalení

---

<sup>72</sup> HEROLDOVÁ, s. 14.

<sup>73</sup> HEROLDOVÁ, s. 16.

korupční aféry, zvané „Perglerova“.<sup>74</sup> Z úřadu byla odvolána a poslána do penze. Po několika letech vydává na svůj vlastní náklad spis *Pod Karlem Perglerem. Rok života na československém vyslanectví v Japonsku*. Jednalo se o určitou formu sebeobranu, protože hlavním důvodem, proč byla poslána do penze bylo zřejmě postavení ženy ve světě mužské diplomacie, kde se snažila reprezentovat zájmy Československé republiky.

Roku 1923 navštívila Japonsko potřetí a zase to nebyla návštěva nejšťastnější. Tehdy ji zastihlo těžké zemětřesení, které propuklo v oblasti Kantó, při němž přišla o své písemné materiály a o všechny peníze. Měla jen štěstí, že v době živelné katastrofy byla u přátel a zachránila si tak život. „Dramatickou několikadenní cestu pěšky z Jokohamy do Tokia, během níž byla odkázána na pomoc místních lidí, pobyt v uprchlickém táboře i cestu lodí do Evropy, na kterou si musela vypůjčit, působivě zachytila ve třech kapitolách cestopisu *V Japonsku v dobách dobrých i zlých*.“<sup>75</sup>

Roku 1928 se znovu vydala na cesty, tentokrát do jihovýchodní Asie, o rok později pak poznává Koreu, Mandžusko. V roce 1929 se vydala na svou poslední cestu, při níž navštívila jihovýchodní Asii a Japonsko. O této cestě se však nedochovaly podrobnější záznamy. V tom samém roce získala zaměstnání na ministerstvu zahraničí, kde zůstala dalších deset let. V průběhu 2. světové války se doma zapojila do protifašistického odboje. „O jejím osudu od počátku druhé světové války po poslední léta života archiv Náprstkova muzea mnoho nevypovídá. Dochováno zůstalo několik dopisů, v nichž si stěžuje na zdravotní problémy, ty ji však trápily již v mladém věku. Část archivu, kterou uspořádala její studentka Eugenie Plíhalová, jež se o ni ve stáří starala a byla vykonavatelkou její poslední vůle, jen dále uchovává důstojný obraz Eliášové jako odvážné cestovatelky.“<sup>76</sup>

Eliášová se hojně věnovala nejen psaní cestopisů, ale i beletrii. Psala povídky a romány pro mládež a pro děti dokonce vydala knížku japonských pohádek. V jejích románech pro dívky se často objevuje emancipační téma. Jak již bylo zmíněno, v té době nebyla v Čechách jiná žena, ve které by našla svůj cestovatelský nebo literární vzor, proto si sama vytvořila způsob, jakým bude čtenáři zprostředkovávat obraz ze svých dalekých cest.

---

<sup>74</sup> Šlo o případ finanční zpronevěry, pojmenovaný podle vedoucího československé legace v Tokiu Karla Perglera. Podílela se na odhalení hlavního viníka, mladého pracovníka legace, který si zpronevěrou opatřoval peníze na cestu do Spojených států amerických. Mezi jeho komplice patřil vedle dalších zaměstnanců patrně i Pergler. Eliášová po určitou dobu asi nic netušila, přesto byla v roce 1921 odvolána a poslána do penze. HEROLDOVÁ, s. 15.

<sup>75</sup> HEROLDOVÁ, s. 15.

<sup>76</sup> HEROLDOVÁ, s. 15.

Byla první českou autorkou, která ve svých dílech používala tematiku Orientu a její romány pro dívky jsou obvykle zasazeny do exotického prostředí. Eliášová v nich řeší problém odpovědnosti dcery k rodičům a k systému společnosti obecně, který se hrdinky snaží prolomit (např. román *Hanako*), nebo se mu podvolí.<sup>77</sup> „Pravda otec by byl raději viděl syna. Avšak brzo se smířil s tím, že má aspoň dceru, která stejně bude pokračováním jeho rodu. A již dávno, když byla ještě zcela maličká, vyhlédl si pro ni zdravého a silného hochu. Ten se s ní ožení, jako manžel jediné dcery bude adoptován do rodiny a povede dále jméno i rod starých, v dějinách proslavených samurajů. ... Ať se Hanako učí cizím jazykům, když toho nynější doba vyžaduje, ať pozná cizinu z knih a biografů: v tom nevidí otec nebezpečí. Avšak za nic na světě by ji nedal za hranice do školy.“<sup>78</sup> Hrdinka Hanako je typ silné dívky, která se zamiluje do mladého Čecha, otcova obchodního partnera (její otec nesnáší cokoli v západního, i když se západem obchoduje). Otec se svatbou samozřejmě nesouhlasí, a tak se Hanako rozhodne utéct spolu se svým milencem. Nechají se tajně oddat, a Hanako tak prolomí vliv svého otce i společnosti, která jí diktuje pravidla, se kterými nesouhlasí. Román však končí dobře: Hanako a otec se po třech letech usmíří a před jejím odjezdem do Prahy mu ukáže svého syna. Uznává sice, že se vůči otci nezachovala zcela správně, ale odjíždí začít nový život.

Eliášová byla učitelka, proto mají její romány a povídky didaktický charakter, ve kterém je často vylíčená cesta mladého člověka ke vzdělání. Patří mezi ně romány jako např. *Huria hledá cestu do nebe* nebo *Na stříbrných křídlech mládí*.

Ani v této době nebyl přínos Barbory Markéty Eliášové plně doceněn a její jméno zná dnes jen málokdo. Přesto to byla žena, která přes svůj tvrdý život, když vezmeme v úvahu její neutěšené dětství, bolestnou ztrátu snoubence a krach v dobře započaté kariéře, dokázala na svou dobu, že i žena může dosáhnout vysokých cílů. Možná, že právě tyto životní tragédie byly tím hnacím motorem. Život jí stavěl do cesty nelehké překážky a ona byla schopná zatnout zuby a jít dál a být stále lepší a lepší. Japonsko se pro ni stalo něčím jako domovem, který sama nikdy nepoznala. I když to byla žena, která psala o Japonsku s nadhledem a dosti reálně, viděla ho jako svět plný prostých, skromných lidí, kteří žijí v sepětí s přírodou, pilně pracují a rádi se při různých slavnostech baví. Takové bylo Japonsko Barbory Markéty Eliášové, ženy, která dokázala žít a tvrdě pracovat „v dobách dobrých i zlých“.

---

<sup>77</sup> HEROLDOVÁ, s. 15.

<sup>78</sup> ELIÁŠOVÁ, B. M. *Hanako: román moderní japonské dívky*. Praha: Rebcovo nakladatelství, 1944. s. 8-11.

## 4.2 Joe Hloucha

Joe Hloucha je jednou z předních osobností vývoje české japanologie. Nevěnoval se pouze publikační činnosti a cestování, ale především to byl vášnivý sběratel etnografických předmětů. Jak píše Alice Kraemerová ve své knize věnované Joe Hlouchovy: „Vojta Náprstek soustřeďoval kolem sebe v domě U Halánků velké osobnosti české kultury a podporoval jak morálně tak finančně mnoho cestovatelů. Ti mu na oplátku přiváželi a věnovali národopisný materiál ze všech koutů světa. Do sbírek Náprstkova muzea v Praze přispěla za dlouhou dobu jeho existence řada pozoruhodných osobností. Jedním z nejdůležitějších byl Joe Hloucha – spisovatel, sběratel a cestovatel, kterého veřejnost znala v první polovině 20. století jako autora knih s japonskou tematikou, tzv. žaponérií, a jako znalce mimoevropského umění. V dnešní době jeho jméno i dílo upadlo téměř v zapomnění a jeho přínos Náprstkovu muzeu v Praze nebyl ještě zcela zhodnocen.“<sup>79</sup>

Joe Hloucha (vlastním jménem Josef) se narodil 4. září 1881 v Podkování u Mladé Boleslavi. Studoval nejprve nižší reálné gymnázium v Malé Boleslavi, jeho rodina se však přestěhovala do Prahy, kde si otec pronajal pivovar, a tak Hloucha pokračoval ve svých studiích na Malostranském gymnáziu v Letenské ulici. Od roku 1896 navštěvoval Československou obchodní akademii, poté prošel ročním kurzem účetnictví na c.k. Karlo-Ferdinandově univerzitě v Praze.

Již od dětství toužil po spisovatelské dráze a spolu se svým bratem Karlem psali dětské povídky. Na gymnáziu se zájmem četl knihy věnované cestování. Četl překlady cizích autorů, z českých ho ovlivnil nejvíce Josef Kořenský, který byl bratrancem Josefovy matky. „V Mladé Boleslavi navštěvoval jsem gymnasium. Asi ve druhé třídě dostala se mi do ruky Anny Brasseyové „Kolem světa“ a barona Hübnera „Procházka kolem světa“. Obě knihy probudily ve mně zájem o cizí kraje a národy a touhu po cestování; se zájmem četl jsem knihy věnované Japonsku, s nímž mě poprvé seznámily. Ale rozhodující vliv na mé připoutání k Nipponu objevil se až v tercii; v té době vycházel v sešitech známý cestopis „Cesta kolem světa“ od Josefa Kořenského, mého příbuzného z matčiny strany. ... Nikdy před tím jsem neviděl obrázků z této země. A učaroval mi obrázek skupiny japonských gejš.“<sup>80</sup> Nejdříve se Hloucha vydával s rodinou na výlety po českých zemích, díky čtení

<sup>79</sup> KRAEMEROVÁ, Alice a ŠEJBL, Jan. *Japonsko, má láska*. Praha: Národní muzeum, 2007. s. 9.

<sup>80</sup> ŠMEJKAL, J. V. *Milenec Nipponu: Tři lásky Joe Hlouchy*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931. s. 31.

cestopisů však zatoužil poznat vzdálené kraje. Nejvíc ho uchvátilo právě Japonsko. Hloucha rád chodil do divadla a na různé přednášky, vše co zažil si důkladně zaznamenával do deníku. Jak již bylo zmíněno, Hloucha byl častým hostem domu U Halánků, kde sbíral inspiraci pro své sbírky. Seznámil se tu s Vrázem, Kořenským a Holubem, býval častým hostem Josefy Náprstkové a pomáhal kustodovi Kottnerovi čistit a pořádat Náprstkovy sbírky. „Soustavnější sběratelské činnosti se Hloucha věnoval od sedmnácti let. Většinu kapesného, které dostával, utratil za nákupy u starožitníků nebo za knihy a časopisy. ... První výstavu své sbírky zorganizoval Hloucha 26. prosince 1898 v zadním pokoji bytu doma v pivovaře. Hloucha si pečlivě vedl záznamy o své sbírce, bratr Karel mu kreslil obrázky jednotlivých předmětů.“<sup>81</sup> Bratři Josef a Karel spolu nepořádali jen sbírky, ale věnovali se také činnosti literární. Psali povídky, které Karel ilustroval, divadelní hry a založili dokonce časopis.

Do vydání jeho nejslavnějšího románu *Sakura ve vichřici* není známo, čím přesně se Hloucha zabýval. Víme, že ještě před jeho vydáním publikoval v časopisech *Český svět* a *Světobzor* povídky, které později vyšly i knižně. Zlom přišel v roce 1905, kdy nakladatelství J. R. Vilímka vydalo Hlouchův první román pod názvem „Sakura ve vichřici – útržek deníku z cesty po Japanu“. Kniha je ztělesněním Hlouchových snů a ideálů, vyznání jeho velké lásky k Japonsku, k zemi, kterou v té době sice nenavštívil, ale kterou zprostředkovaně důvěrně znal.<sup>82</sup> Tento román se řadí k žánru žaponérii a bude blíže rozebrán v kapitole jim věnované.

Svoji první cestu do Japonska uskutečnil Hloucha roku 1906. „Úspěch „Sakury“ a mé nekompromisní japanofilství přimělo otce, že mi vyplatil koncem roku 1905 můj podíl a umožnil mi tak cestu do Nipponu.“<sup>83</sup> Jeho cesta vedla nejprve do Kóbe, kde se příliš nezdržel, a potom do Ósaky, kde zůstal dva měsíce. Zbýlé tři měsíce svého pobytu strávil v Tokiu. Hned v den svého příjezdu se Hloucha setkal s Horou, který mu podal pomocnou ruku v poznávání Japonska. Předal mu informace o dění v Japonsku jeho historii a kultuře. „Díky své částečné znalosti japonštiny a také četným kontaktům, si Hloucha získal řadu přátel i mezi Japonci. Mohl se podívat na místa, kam by se jinak dostal jen stěží – např. přátelství s rodinou námořního důstojníka mu umožnilo při pobytu v Tokiu navštívit námořní základnu v Jokosuce.“<sup>84</sup> Japonsko, jaké Hloucha při své návštěvě poznal, bylo Japonsko plné protikladů. Na jedné straně přecházelo k modernizaci a vliv Západu byl patrný hlavně na tom,

---

<sup>81</sup> KRAEMEROVÁ, s. 12-13.

<sup>82</sup> KRAEMEROVÁ, s. 15.

<sup>83</sup> ŠMEJKAL, s. 34.

<sup>84</sup> KRAEMEROVÁ, s. 17.

s jakým nadšením Japonci přebírali zvyklosti z Ameriky a Evropy, na druhé straně tu zůstával nádech konce doby Tokugawa. Jenže Hloucha miloval Japonsko staré a tradiční a byl rozčarován postupným přebíráním západních vlivů. Za svého pobytu se snažil tomuto Japonsku přiblížit co nejvíce (oblékal si tradiční japonský oděv, bydlení si zařídil po japonském vzoru, atd.).

Zajímavou epizodou z jeho prvního pobytu v Japonsku je smluvní manželství, které uzavřel s osmnáctiletou Japonskou Tamou. Tama se stala po tři měsíce jeho společnicí a rádkyní při nákupech. Hloucha se s ní doopravdy neoženil, jen zaplatil jejím rodičům určitou částku, a ti mu svou dceru zapůjčili.<sup>85</sup> „Byla to Tama-san, „slečna Drahokam“, maličká krasavice, jejímž snem bylo, provdat se za Evropana, třeba jen na čas, třebas jen na měsíc. Našli se tedy dva lidé stejných přání. Já hledal Japonku, ona Evropana.“<sup>86</sup>

Hloucha se za svého pobytu v Japonsku věnoval také umění a kulturnímu životu. Oblíbil si japonské divadlo, náboženství, zejména pak umění spojené s buddhismem a šintoismem. Jeho sběratelská činnost měla široký záběr. Sbíral knihy, náboženské předměty, porcelán, hračky, vějíře, atd. Část toho, co v Japonsku shromáždil, posílal domů bratru Karlovi, část si přivezl sám. Po svém návratu domů si Hloucha dopisoval se svými přáteli v Japonsku, např. s paní Fuku Horovou, vydal také knihu *Vzpomínky na Japonsko* věnovanou právě své první cestě.

V roce 1908, kdy se v Praze konala Jubilejní výstava obchodní komory, si Joe Hloucha i bratem Karlem zřídili japonskou čajovnu. Čajovna měla mezi návštěvníky veliký úspěch a bratři dostali nabídku otevřít si stálou čajovnu v paláci Lucerna. Podnik byl otevřen v srpnu 1909 a dostal název „Jokohama“. Čajovna byla stylově vyzdobena, obsluhující dívky byly sice Češky, ale byly oblečeny do tradičních oděvů s tradičními japonskými účesy. Tento jejich počin byl ve své době vnímán různě. Ohlasy byly pozitivní i negativní, např. Jan Letzel se o Hlouchově první čajovně vyjádřil ve svém dopise Kotěrovi následovně: „Nás taky baví každá maličkost, jakou je i ku příkladu Hlouchova Žaponská čajovna. Ten člověk tady byl a ani neví, jak vypadá čajovna! Ty Žaponky prý jsou z Vršovic a ta bouda, kterou postavil, je zrovna tak „echt“ ...“<sup>87</sup> Bratři Hlouchovi provozovali čajovnu až do začátku první světové války.

---

<sup>85</sup> V Japonsku nebylo „smluvní manželství“ v té době nic výjimečného. Mnoho cizinců si takto pronajímalo manželky, které jim sloužily jako společnice a do jisté míry průvodkyně po Japonsku.

<sup>86</sup> HLOUCHA, Joe. *Vzpomínky na Japonsko*. Praha: F. Šimáček, 1908. s. 45.

<sup>87</sup> LUKES, Zdeněk. **O Janu Kotěrovi, Janu Letzelovi a české architektuře**. In STRUSKOVÁ, Olga. *Dopisy z Japonska*. Praha: Ivo Železný, 1996. s. 15.

Jeho přípravy na druhou cestu do Japonska zhatila první světová válka, a tak se Hloucha věnoval třídění a doplňování svých sbírek, hodně psal (v této době pracoval např. na *Dopisech neznámého* nebo *Zahradě lásky*) a cestoval po Evropě. Navštívil např. Vídeň, Berlín nebo Paříž, navštěvoval místní galerie a rozšiřoval své sbírky a znalosti o umění. Konec války a vznik samostatného Československa přijal s upřímnou radostí. „Ve dvacátých letech navštívil spolu s bratrem krátce severní Afriku, kde získal řadu předmětů, zejména cenné africké masky. Žil bohatým společenským životem, navštěvoval kavárny a restaurace (Paříž, Husa, Myšák, Repré) a stýkal se s významnými osobnostmi své doby. Jednak to byl bratranec matky, J. Kořenský, pak E. S. Vráz, manželé Horovi a architekt Letzel, se kterým se setkal v Japonsku. Kořenský ho inspiroval, kam má napřít svoji pozornost.<sup>88</sup> Stýkal se také B. M. Eliášovou, ale již bylo uvedeno výše, neměl ji moc v lásce.

Po první světové válce vydává Hloucha další knihy. Je to např. *Moje „Paní Chrysanthema“*, kde líčí své krátké manželství se slečnou Tamou, nebo *Pavilon hrůzy*, sbírka sedmi strašidelných a dobrodružných povídek, které jsou inspirovány japonskými pohádkami a pověstmi. Vydává také (podobně jako Eliášová) *Pohádky japonských dětí*.

29. května roku 1926 se Hloucha vydává na svou druhou cestu do Japonska, kam se vrací po dlouhých dvaceti letech. Životní styl se stále víc přibližoval západním trendům, což Hlouchu velice rmoutilo. Ve svém úvodu do knihy *Mezi bohy a démony* píše: „Japonsko se překotně amerikanizuje. V domech jeho měst vřeští radio, ulicemi, v nichž vyrůstají obldné betonové mrakodrapy, burácejí automobily a autobusy, zvoní elektrické dráhy, aeroplány brázdí nebeskou bář. ... Národní umění upadá, opomíjeno jsouc umělci, kteří tápají ve tmách, otrocky napodobující umění bílých lidí. Již půl století trvá toto šílené zašlapávání národní svéráznosti, ale Japonci přece zůstali nábožnými a velice pověřivými Asiaty.“<sup>89</sup>

Za své druhé cesty Hloucha procestoval ostrov Honšú i Kjúšú. Nejprve pobyl čas v Tokiu, poté asi tři týdny v Hirošimě. Navštívil Kjóto, ale závěr svého pobytu se opět vrací do Tokia. Během svých cest stále podléhá své sběratelské vášni, nakupuje nejruznější předměty, snaží se získat co nejvíce poznatků, které by pak použil ve svých knihách. Z Japonska odjíždí 20. listopadu 1926. I po návratu z druhé cesty se Hlocha věnoval psaní. Je zajímavé, že v tomto období vydal knihu, která jako jediná není věnovaná Japonsku. Je to

---

<sup>88</sup> KRAEMEROVÁ, s. 26-27.

<sup>89</sup> HLOUCHA, Joe. *Mezi bohy a démony*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1929. s. 7.

*Zahrada lásky* a děj se odehrává v Čechách. Další knihy jsou opět protknuté japonskou tematikou např. *Prodavačky úsměvů*, již zmíněná kniha *Mezi bohy a démony* a *Japonečky*.

Hlouchovy sbírky byly několikrát vystavovány. První velká výstava pro veřejnost se konala roku 1929 v dnešním Veletržním paláci. Výstava měla velký ohlas v tisku, ale i tak účast lidí byla poměrně malá. Po ukončení výstavy Hloucha přišel s velkorysým návrhem, že prodá celý soubor vystavených předmětů československému státu za obnos 1,5 miliónu korun pod podmínkou, že se pro ně najde vhodné umístění. Po nezdařeném jednání o prodeji sbírek českému státu se Hloucha rozhodl nabídnout nemalou část své sbírky na aukci v Německu. Aukce však nebyla příliš úspěšná a některé předměty byl Hloucha dokonce nucen stáhnout. Úspěšně se však prezentoval na výstavě pořádané roku 1934 v SVU Mánes. Hloucha ji uspořádal společně s Emilem Fillou a reakce na ni byly kladné. Hloucha se pak s Fillou stýkal až do konce svého života.<sup>90</sup>

Třetí cestu do Japonska Hlouchovy překazila druhá světová válka. V těchto těžkých časech zůstával Hloucha v Praze, popisoval a třídil své sbírky, hojně psal krátké články do novin a časopisů, pořádal různé přednášky. Roku 1934 odkoupil Zemský úřad část Hlouchovy sbírky pro Náprstkovo muzeum. Po skončení války neměl již Hloucha na výpravu do Japonska dost sil ( v té době mu bylo 64 let). Byl však stále uznávaným odborníkem mimoevropského umění, byl členem nákupní komise orientálního oddělení Národní galerie a stále více spolupracoval s Náprstkovým muzeem.

Po roce 1948 sílili snahy získat sbírku do majetku některé státní instituce. Po jednáních byla ke dni 25. listopadu 1955 uzavřena smlouva, podle které se Hlouchova sbírka stala majetkem státu s tím, že bude po dobu Hlouchova života u něj uložena a jím opatrována. Většina Hlouchovy sbírky našla po jeho smrti své místo v Náprstkově muzeu. Tyto sbírky zůstaly zcela nepovšimnuty až do roku 1975, kdy byly díky iniciativě dr. Lubora Hájka, zakladatele sbírky orientálního umění při národní galerii v Praze, převedeny právě do nově vzniklého oddělení NG.<sup>91</sup>

Odkaz Joe Hlouchy nám tak zůstal uchován ve sbírkách Náprstкова muzea a v četných publikacích, které po sobě zanechal. Tak jako u jiných cestovatelů a japanofilů (Svojsík, Kořenský, Eliášová a další) je smutné, že jejich činnost, ať už literární nebo kulturní, je stále nedoceněna a jejich jména mizí v toku dějin, vždyť většina z nich věnovala

---

<sup>90</sup> KRAEMEROVÁ, s. 38.

<sup>91</sup> KRAEMEROVÁ, s. 43.

studiu Japonska a jeho kultury opravdu celý život. Určitě by bylo zajímavé vydat některé žaponérie nebo cestopisy v reedici, třeba by si své čtenáře opět našly.

#### 4.4 „Žaponérie“ – (ne)skutečné příběhy

Žánr žaponérií se v naší literatuře začal projevovat na přelomu 19. a 20. století s tím, jak se do českých zemí dostávaly zmínky o exotických zemích. Pohled většiny cestovatelů na Orient byl značně zkreslený a čtenářům byl servírován jako nekončící idyla, kde vše plyne v rajském klidu, kde se romantika snoubí se vzrušujícím dobrodružstvím. Exotismus se tak stal určitým útekem od skutečnosti. V románech tohoto typu se nesetkáte s reálným popisem Japonska, tak jak ho prezentoval např. Svojsík. Ten popisoval věci reálně a ve svém úvodu vyjádřil dosti ostře svůj postoj k psaní žaponérií (viz. kapitola „Alois Svojsík“). Exotismus také kriticky odmítal západní vlivy, které v té době na Orient dopadaly. Je to patrné hlavně z knih Joe Hlouchy, který viděl Japonsko tradiční, a ve svých románech ho tak také prezentoval. V žaponériích vystupují fiktivní postavy, zasazené do fiktivního světa, většinou jde o milostnou zápletku, která končí převážně tragicky. Vše je protknuto atmosférou Orientu a japanismy.<sup>92</sup>

Předním autorem žaponérií byl Joe Hloucha. Jeho nejznámějším dílem je smyšlený příběh jeho lásky k japonské dívce Sakuře – *Sakura ve vichřici* (1905). Román je psán formou fiktivního deníku a hlavní postavu představuje český cestovatel a sběratel, který pobývá v Japonsku. Při své návštěvě jednoho chrámu se setká s krásnou Japonkou, do které se zamiluje. Ze svého hotelu se stěhuje do podnájmu jedné obchodnické rodiny a s podivem zjistí, že tajemná Japonka z chrámu je dcerou jeho domácího. Děj se pomalu zaplétá, až se postupně oba dva do sebe zamilují. Jejich vztah přeroste ve vášnivou lásku. Mladý cestovatel se rozhodne si Sakuru vzít, ale potřebuje svolení rodičů a hlavně Sakuřina strýce, který má v rodině hlavní slovo. Jenže strýc je odpůrce Evropanů, a rozhodne se, že svolení nikdy nedá. Závěr, typicky pro žaponérie, končí sebevraždou hlavní hrdinky, která tak řeší bezvýchodnou situaci.

Celý román působí velice věrohodně a svědčí o hloubce znalostí, které Hloucha o Japonsku měl. Součástí příběhu je také popis japonských reálií. Hloucha s nebývalou přesností líčí každodenní život, popisuje oblečení jednotlivých postav a míst. Sám Hloucha

---

<sup>92</sup> Japanismus je jazykový prostředek přejatý z japonštiny do jiného jazyka nebo v něm podle japonštiny vytvořený.

doznal: „Psal jsem to, po čem jsem toužil, co jsem chtěl jednou prožít.“<sup>93</sup> Nakladatel Vilímek byl ze začátku ke knize skeptický, ale po jejím vydání bylo jasné, že tato kniha se dočká reedice. Nakonec se dočkala celkem dvanácti vydání. Nebyla to jediná kniha žaponérií, které Hloucha vydal, ale *Sakura ve vichřici* se stala tou nejznámější a nejprodávanější.

Mezi další autory žaponérií patřil např. i Jan Havlasa, i když to z jeho prvních cestopisů nebylo patrné, protože jak sám napsal, snažil se udržet si odstup od pohádkového líčení Japonska. Přesto vydal v letech první světové války román *Okna do mlhy*, příběh nešťastné lásky dvou japonských milenců. Znovu se potvrdilo, že žánr žaponérií je oblíbený a čtenářsky atraktivní.

Jako autory žaponérií musíme také zmínit B. M. Eliášovou, A. V. Nováka nebo Julia Zeyera a jeho román *Gompači a Komurasaki*. Žánr žaponérií se u nás těšil oblibě i v období mezi dvěma válkami. Žaponerie tak dlouho zůstávaly hlavním zdrojem byť zkreslených informací o Japonsku. Díky nim se u nás utvořil i po té, co tento žánr upadl, obraz kouzelného Japonska, plného roztomilých gejš, čajových domečků a velmi romantického prostředí.

## 5. FORMOVÁNÍ OBORU JAPANOLOGIE

Jak již bylo zmíněno výše, za jednoho z prvních profesionálních orientalistů je považován profesor Rudolf Dvořák, který se u nás jako první věnoval vědecky problematice Dálného východu. Jeho statě o Japonsku vyšly již v roce 1898 ve třináctém díle Ottova slovníku naučného. Avšak cesta k formování oboru byla dlouhá. K tomu, aby obor japanologie vůbec vzniknul, přispěli velkou měrou cestovatelé jako Kořenský nebo Svojsík, na něž navazovali např. Eliášová nebo Hloucha. Také díky tomu, že se japonské umění těšilo u nás stále větší oblibě a sbírky japonského umění rostly, se jeho ustanovení více než nabízelo. Lidem, kteří se o Japonsko zajímali, už nestačilo pouze číst cestopisy a líbivé romány, chtěli poznat také japonskou řeč a věnovat se studiu Japonska systematicky. Je pochopitelné, že to byla právě Praha, která měla pro ustanovení japanologie příhodné podmínky. Jednak se tu sdružovala většina orientalistů, což vedlo k tomu, že roku 1922 byl založen Orientální ústav a roku 1927 bylo jmenováno jeho prvních 34 členů. Také vznik Japonského sdružení roku 1936 napovídalo, že založení japanologie jako studijního oboru v rámci filozofické fakulty na sebe nedá dlouho čekat.

---

<sup>93</sup> ŠMEJKAL, s. 33.

## 5.1 Japanologie na Filozofické fakultě UK Praha

Japanologie se jako vědní obor poprvé ustanovila na Filozofické fakultě UK, kterou pak v pozdějších letech následovala Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. „V návaznosti na pedagogické zkušenosti z kurzů japonského jazyka pro zájemce ve Škole orientálních jazyků, jež se později stala součástí Jazykové školy v Praze, začala od roku 1950 výuka japonštiny na nově zřízené Katedře filologie a dějin dálného východu na Filozofické fakultě UK.“<sup>94</sup> Založení tohoto oboru je úzce spojeno s profesorkou PhDr. Vlastou Hilskou (též Novotnou, Průškovou), která svému zájmu o Japonsko věnovala převážnou část svého života.

### 5.1.1 Vlasta Hilská

Vlasta Hilská skončila svá studia anglistiky a srovnávacích dějin literatury v roce 1934 a v listopadu roku 1935 odjela na roční studijní pobyt do Japonska, aby se důkladně seznámila s Japonskem a s japonštinou, kterou se začala zabývat už v roce 1929 při svém pobytu ve Švédsku. Po svém návratu působila rok v jazykových kurzech v Baťově koncernu ve Zlíně. Orientální ústav vydal v roce 1939 její *Učebnici hovorového jazyka japonského*, jako velice potřebnou pomůcku pro Školu orientálních jazyků, která byla zřízena právě při Orientálním ústavu. Velkou pozornost také vzbudila její kniha *Lidé a věci v Japonsku* z roku 1941.<sup>95</sup> Tato kniha by se dala pojmut jako cestopis doplněný o fotografie. Začíná její cestou do Japonska přes Sibiř do Charbinu, Koreji a pak do Japonska.

Po válce pracovala v oddělení pro kulturní styky se zahraničím na Ministerstvu informací a osvěty. V letech 1947 až 1950 se začíná formovat obor japanologie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze. Právě u formování oboru stojí Vlasta Hilská. Nejprve pracuje jako externí spolupracovnice a od roku 1952 je stálým pedagogem. Byla vedoucí oboru japanologie a roku 1960 se stala vedoucí na Katedře věd o zemích Afriky a Asie. Roku 1955 byla jmenována docentkou na základě rehabilitační práce *Dějiny a kultura*

---

<sup>94</sup> VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Japanologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica, 1989. s. 7.

<sup>95</sup> KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do Japanologie: jazyk a literatura*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. s. 135.

*japonského lidu*, která vyšla též knižně, a dodnes je platným pramenem pro studium japonské historie a kultury. Roku 1962 byla jmenována profesorkou.

Japonsko navštívila ještě dvakrát, nejprve v roce 1958 a pak v roce 1966. Její publicistická činnost zaujímá širokou škálu zájmu, obsahuje stovky novinových článků, zejména však vědecké práce a překlady. Protože to byla levicově zaměřené autorka, obsahují její překlady především proletářskou literaturu. Vlasta Hilská je jako japanoložka vysoce ceněna, neboť věnovala Japonsku a jeho zkoumání opravdu kus srdce.

### 5.1.2 Další japanologové - generace 60. a 70. let

Po roce 1945 u nás vzniká další japanologické pracoviště v Orientálním ústavě, který byl v roce 1952 začleněn do struktury ČSAV. V padesátých letech se vznikem oboru japanologie na Filozofické fakultě UK také začíná tzv. éra systematických překladů z japonské literatury. Na těchto překladech se mimo zakladatelky oboru podílejí také Miroslav Novák, Vlasta Winkelhöferová, Libuše Boháčková, Ivan Krouský, Zdeňka Vasiljevová – tedy generace 60. let a P. Geisler, Zdenka Švarcová, Helena Honcoopová – generace 70. let. Vedle oboru japanologie na filozofické fakultě, kde po náhlém úmrtí prof. Hilské v roce 1968, vedl jazykovou a literární výuku Miroslav Novák a výuku historie Zdeňka Vasiljevová, se japonština učila na Státní jazykové škole v Praze. V denních i dálkových kursech ji vyučovala Vlasta Winkelhöferová, Zdenka Švarcová a Ivan Krouský. V roce 1992 byl ustanoven obor japanologie také na Palackého univerzitě v Olomouci. Pražská katedra po roce 1989 změnila název na Ústav Dálného východu, v rámci něhož dále existuje japanologické oddělení.<sup>96</sup> Právě díky japanologům 60. a 70. let vynikaly a vznikají publikace věnované japonské historii, např. *Dějiny Japonska* Zdeňky Vasiljevové, japonské kultuře a umění. Četné překlady japonských autorů umožnily širokému okruhu čtenářů nahlédnout do japonské poezie i beletrie. Proto je pro dnešní studenty jednodušší věnovat se studiu japonské historie a literatury, mají možnost si díla japonských autorů přečíst dřív, než budou sami schopni si tuto literaturu nastudovat v originále. Také vznik učebnic japonského jazyka přispěl k vývoji japanologických studií v Čechách. Mezi jinými autory je to např. Ivan Krouský, který vydal roku 1972 *Učebnici japonštiny*, nebo Miroslav Novák a jeho *Gramatika japonštiny. I*.

---

<sup>96</sup> KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do japanologie: Jazyk a literatura*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. s. 135-136.

## 5.2 Sbírka asijského umění na zámku Zbraslav

V rámci ustanovení oboru japanologie musíme také zmínit sbírku orientálního umění na zámku Zbraslav, která funguje v rámci Národní galerie v Praze od roku 1952. Soustředí se na prezentaci a ochranu uměleckých děl z oblasti Asie, s určitými přesahy k umění Afriky a předkolumbovské Ameriky. Rozhodující podíl na ustanovení této sbírky měl jeden z prvních českých badatelů v oblasti dějin mimoevropského umění, Lubor Hájek, který poté stál v čele sbírky třicet pět let.<sup>97</sup> Vznik sbírky byl přirozeným důsledkem rozšiřování znalostí o Orientu v Čechách. Např. asijská grafika a kresba byla již ve sbírkách Národní galerie zastoupena. Nynější předměty sbírky pocházejí z různých zdrojů: ze státních sbírek, ze zámeckých kolekcí (Český Krumlov, Valtice, Bruntál, ...), ze sbírek Uměleckoprůmyslového musea.

Sídlo sbírky bylo nejprve ve Šternberském paláci, později na zámku v Tróji. Tyto prostory však byly nedostačující, a tak se sbírka přesunula do renesančního zámku v Benešově nad Ploučnicí. Slibně se rozvíjející aktivity však přerušila intervence sovětských vojsk roku 1968 a především ničivý požár roku 1969, který zničil velkou část sbírky. Po těchto tragédiích se sbírka přesunula na zámek Zbraslav. Sbírkou tu byly prezentovány pouze formou výstav a teprve roku 1995 bylo definitivně rozhodnuto, že bude na zámku vytvořena stálá expozice. Roku 1998 byla tato expozice konečně otevřena.

Kvantitativně největší je tu sbírka japonská, která čítá 5663 exponátů. Mimo japonskou sbírku tu najdeme rozsáhlou sbírku čínského umění, ostatní asijské země jsou sice zastoupeny v omezenější míře, ale najdeme zde významné umělecké kousky. V rámci České republiky má Sbírka orientálního umění zcela výjimečné postavení. Je totiž jedinou institucí (s výjimkou asijského umění Náprstkova muzea), která se systematicky a soustavně zabývá nákupem a shromažďováním uměleckých památek z asijské oblasti.<sup>98</sup>

## 5.3 Náprstkovo muzeum

Zakladatelem muzea byl Vojta Náprstek (1826-1894) významný český mecenáš a vlastenec. „Snahy Náprstkovy směřovaly hlavně k povznesení řemesel, ku vzdělání a emancipaci žen a pěstování humanitního zařízení. Na práci lidskou hleděl jako prostředek k volnosti, blahobyt měl býti jen prostředkem, nikdy cílem snažení. Celé jeho jednání svědčilo

---

<sup>97</sup> PEJČOCHOVÁ, Michaela, ed. *Asijské umění: Průvodce stálou expozicí Sbírky orientálního umění Národní galerie v Praze*. HÁNOVÁ, Markéta, HONCOPOVÁ, Helena a JELÍNKOVÁ, Nora et. al. Praha: Národní galerie, 2006. s. 5.

<sup>98</sup> PEJČOCHOVÁ, s. 7.

o ryzí obětavosti pro obecné blaho. Prost vší ctižádosti, prost vší malicherné ješitnosti, prost vší ziskuchtivosti obětoval vždy snahám svým všechno osobní pohodlí, odmítal všechno osobní uznání.“<sup>99</sup> V roce 1858 se vrátil z emigrace po Spojených státech amerických, kam byl nucen odejít kvůli účasti na revolučním hnutí v roce 1848.

Po svém návratu učinil ze svého domu U Halánků centrum, kde se scházeli přední mužové politického dění (F. Palacký, F. L. Rieger), vědy (J. E. Purkyně, T. G. Masaryk), literatury (J. Neruda, J. Zeyer) i cestovatelé (E. Holub, J. Kořenský), kteří v Náprstkovi nacházeli velkorysého příznivce a mecenáše. Veřejnosti Náprstek zpřístupnil svou rozsáhlou knihovnu, kterou od návratu systematicky budoval. Vlastní muzeum založil v roce 1862 pod názvem České průmyslové muzeum. Jeho zaměření nebylo etnografické, ale spíše technické. Kolekce mimoevropských etnografik, které přiváželi cestovatelé a věnovali je Náprstkovi, tvořily jen okrajovou část. V 80. letech 19. století nechal Náprstek přistavět na svém pozemku novou třípatrovou budovu, kterou zpřístupnil návštěvníkům, protože potřeboval více místa pro stále rostoucí sbírky. Výraznou podporou mu byla jeho žena Josefa. Ta se po Náprstkově smrti ujala správy muzea.<sup>100</sup>

Po druhé světové válce bylo Náprstkovo muzeum všeobecného národopisu potvrzeno jako součást Národního muzea, a to se zvláštním autonomním statutem. Konečně v roce 1962 byla dosavadní orientace muzea rozšířena a jeho název změněn na: Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur. „Sbírkové fondy Náprstkova muzea v Praze čítají v současné době přes 110 000 sbírkových předmětů. Předměty pocházející ze sbírek Joe Hlouchy tvoří soubor téměř 8500 předmětů, tedy 7,5% všech sbírkových fondů.“<sup>101</sup>

---

<sup>99</sup> Ottova encyklopedie. **Náprstek Vojta, osobnost v kulturním životě doby znovuzrození českého národa.** <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/304516-naprstek-vojta-osobnost-v-kulturnim-zivote-doby-znovuzrozeni-ceskeho-naroda>, (28.5.2008).

<sup>100</sup> KRAEMEROVÁ, Alice a ŠEJBL, Jan. *Japonsko, má láska*. Praha: Národní muzeum, 2007. s 45.

<sup>101</sup> KRAEMEROVÁ, s. 46.

## 6 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo podat souhrnný přehled o vývoji českého zájmu o japonskou zemi, o její kulturu historii a umění. Japonsko a české země se do vzájemného kontaktu dostaly v rámci Rakouska-Uherska sice až na konci 19. století (18. října 1869 byla v Tokiu podepsána „Smlouva o přátelství, obchodě a námořní plavbě mezi Japonskem a Rakousko-Uherskem), ale první zmínky o Japonsku pronikaly do Čech již dříve. Tak jako v Evropě i v českých zemích se o Japonsku dozvídáme prostřednictvím překladu cestopisu Marca Pola *Milion*. Další zprávy pronikají na naše území prostřednictvím jezuitů, kteří v Japonsku šířili víru Kristovu. Jedná se však o zprávy sporé a po uzavření se Japonska okolnímu světu v roce 1636, kdy byl vydán zákaz jakýchkoliv cest do ciziny a zákaz dovozu cizích knih, téměř mizivé. Až po restauraci Meidži v roce 1868, kdy se Japonsko téměř po dvoustleté izolaci otvírá světu, je možné podávat ucelenější zprávy o této vzdálené zemi. K nám se tyto informace dostávají nejprve prostřednictvím cizojazyčné literatury. Autory těchto knih byli lidé, kteří měli možnost pobývat ve službách nizozemské Východoindické společnosti, která měla svoji faktorii na Dedžimě v nagasackém zálivu. Právě tam vznikaly první fundované knihy o Japonsku. Také v českých naučných slovnících se koncem 19. století začíná objevovat heslo „Japon/Japan“.

Na přelomu 19. a 20. století se do Japonska vydávají první čeští cestovatelé jako Kořenský, Svojsík nebo Havlasa, kteří o svých cestách podávají svědectví ve svých cestopisech, a tak se čeští čtenáři mohou zase o kousek přiblížit k zemi „Nipponu“. Do Japonska také přijíždějí, jako pomocná síla pro rozvoj japonského průmyslu a hospodářství, cizinci z různých koutů světa, mezi kterými působilo i pár Čechů (Hora, Letzel nebo Procháska). Díky těmto lidem se poznatky o Japonsku v Čechách prohlubovaly a některé studenty ovlivnily natolik, že se Japonsko stalo centrem jejich zájmu. Takovým studentem byl Joe Hloucha, který se nejdříve setkal s cestopisy cizích autorů, které se k nám dostaly formou překladu, nejvíce ho však ovlivnil právě spis cestovatele Kořenského o „Žaponsku“. Sám Hloucha pak Japonsko dvakrát navštívil a podal o těchto cestách zprávy ve svých cestopisech. Hloucha je však významnou osobností japanologie hlavně z hlediska sběratelského. Jeho zájem o etnografické předměty vedl ke shromáždění neobvykle velké sbírky orientálního umění, kterou si dnes můžeme z velké části prohlédnout v Náprstkově muzeu nebo na zámku ve Zbraslavi.

Na přelomu 19. a 20. století se v literatuře objevuje žánr „žaponérií“, který se u čtenářů těší velké oblibě. Obraz Japonska je však v těchto románech poměrně zkreslený a některými autory cestopisů je tento žánr kritizován.

Až po první světové válce se u nás začíná studium Japonska prohlubovat a roku 1922 je založen Orientální ústav, o pět let později je pak jmenováno jeho prvních 34 členů. Roku 1936 vzniká Japonské sdružení a letech 1947 až 1950 se začíná formovat obor japanologie na Filozofické fakultě Karlovy univerzity v Praze, u kterého stojí Vlasta Hilská. Nejprve pracuje jako externí spolupracovnice a od roku 1952 je stálým pedagogem. Roku 1960 se stává vedoucí na Katedře věd o zemích Afriky a Asie. V padesátých letech se vznikem oboru japanologie na Filozofické fakultě UK také začíná tzv. éra systematických překladů z japonské literatury. Na těchto překladech se mimo zakladatelky oboru podílejí také Miroslav Novák, Vlasta Winkelhöferová, Libuše Boháčková, Ivan Krouský, Zdeňka Vasiljevová, P. Geisler, Zdenka Švarcová, Helena Honcoopová a další. V roce 1992 byl ustanoven obor japanologie také na Palackého univerzitě v Olomouci. Pražská katedra po roce 1989 změnila název na Ústav Dálného východu, v rámci něhož dále existuje japanologické oddělení.

## RESUMÉ:

The purpose of this thesis was to give a complete report of the development of the Japanese studies in the Czech lands with a focus on the turn of the 19th and 20th century. This work was divided according to the separate periods of these studies and it went hand in hand with Japanese history and political situation in Europe. The main characters of the Japanese studies were mentioned there. Translation of Marco Polo's *Million* was the first mention of Japan in the Czech literature. In the period between the end of the 16th century till the half of the 17th century some reports from catholic missionaries came to the Czech lands. In the years of Tokugawa period (1603-1867) only a few reports were done. After the Meiji Restoration (1868) first books were written by foreign authors, but towards the end of the 19th century Czech travelers set off for Japan and made their own reports. The beginning of the 20th century is a period of novels with Japanese motives and travel books. After the Second World War Japanese Studies were established in the Faculty of Philosophy, Charles University in Prague.

## SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY:

### **Cesopisy:**

- KOŘENSKÝ, Josef. *Asie: kulturní obrázky pro mládež*. Praha: A. Storch syn, 1895. 284 s.
- KOŘENSKÝ, Josef. *Po druhé v Žaponsku*. Praha: J. Otto, 1910. 107 s.
- SVOJSÍK, Alois. *Japonsko a jeho lid*. Praha: nákladem Al. Svojsíka, 1913. 558 s.
- HAVLASA, Jan. *Japonským vnitrozemím: Kniha prvních dojmů*. Praha: Bělský a Ježek, 1912. 160 s.
- HLOUCHA, Joe. *Vzpomínky na Japonsko*. Praha: F. Šimáček, 1908. 222 s.
- HLOUCHA, Joe. *Mezi bohy a démony*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1929. 128 s.
- NYKL, A. R. *Věčné Japonsko*. Praha: Václav Petr, 1939. 359 s.
- PRŮŠKOVÁ, Vlasta. *Lidé a věci v Japonsku*. Praha: Orbis, 1941. 291 s.

### **Beletrie:**

- HLOUCHA, Joe. *Sakura ve vichřici: útržek deníku z cesty po Japonsku*. 12. vyd. Třebachovice p. Orebem: Ant. Dědourek, 1948. 185 s.
- ELIÁŠOVÁ, B. M. *Hanako: román moderní japonské dívky*. Praha: Rebcovo nakladatelství, 1944. 149 s.
- HAVLASA, Jan. *Přízraky a zázraky*. Praha: Šolc a Šimáček, 1934. 273 s.

### **Literatura faktu:**

- STRUSKOVÁ, Olga. *Dopisy z Japonska*. Praha: Ivo Železný, 1996. 133 s. ISBN 80-237-3484-9
- ŠMEJKAL, J. V. *Milenec Nipponu: Tři lásky Joe Hlouchy*. Praha: Zemědělské knihkupectví A. Neubert, 1931. 97 s.
- KRAEMEROVÁ, Alice a ŠEJBL, Jan. *Japonsko, má láska*. Praha: Národní muzeum, 2007. 240 s. ISBN 978-80-7036-223-5

### **Odborná literatura:**

- BOHÁČKOVÁ, Libuše, WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta. *Vějíř a meč: kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987. 389 s. ISBN 11-092-87

HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Československá akademie věd, 1953. 383 s.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Svoboda, 1986. 603 s. ISBN 25-088-86

REISCHAUER, E. O, CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*. Z angl. přel. David Lábus, Jan Sýkora. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-391-6

ČAPEK, Vratislav et. al. *Světové dějiny II.: Dějiny lidských civilizací od poloviny 17. století po současnost*. Praha: Fortuna, 1993. 255 s. ISBN 80-7168-091-5

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Rozvoj poznání Japonska v českých zemích na přelomu 19. a 20. století*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica 1, 1989. 80 s.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Japanologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy*. Praha: Acta Universitatis Carolinae – Philologica, 1989. 14 s.

PEJČOCHOVÁ, Michaela, ed. *Asijské umění: Průvodce stálou expozicí Sbírkou orientálního umění Národní galerie v Praze*. HÁNOVÁ, Markéta, HONCOPOVÁ, Helena a JELÍNKOVÁ, Nora et. al. Praha: Národní galerie, 2006. 119 s. ISBN 80-7035-328-7

KRAEMEROVÁ, Alice. *Úvod do japanologie: Jazyk a literatura*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. 138 s. ISBN 8024400634

Kolektiv autorů a konzultantů Encyklopedického domu. *Slovník cizích slov*. 2. vyd. Praha: Baronet, 2005. ISBN 8072147978

RIEGER, F. L. *Slovník naučný: Díl čtvrtý*. Praha: nákladem knihkupectví I.L. Kober, 1886. 1470 s.

#### **Články v periodikách:**

HEROLDOVÁ, Helena. **Česká žena na cestě do Orientu: Cestovatelka Barbora Markéta Eliášová**. *Dějiny a současnost: kulturně historická revue*, prosinec 2005, roč. XXVII., č. 12. 50 s.

#### **Webové stránky:**

<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/304516-naprstek-vojta-osobnost-v-kulturnim-zivote-doby-znovuzrozeni-ceskeho-naroda> (28.5.2008)

<http://www.legie.info/autor/2237-jan-havlasa> (30.5.2008)

<http://www.radio.cz/cz/clanek/9616> (30.5.2008)

<http://www.libri.cz/databaze/orient/search.php> (24.6.2008)

